

Themes of Civil Society Empowerment in the Context of Local Governance Poiltics

Zahra Rajaei*

Associate Professor, Department of Public Administration,
Payame Noor University, Tehran, Iran

Mohammad Reza
Sharifi

PhD student of Public Administration, Islamic Azad
University, Birjand, Iran

Mohammad Reza
Saeedi

MSc of Public Administration, Payame Noor University,
Tehran, Iran

Abstract

Local governance in recent decades has emerged as one of the main pillars of development and social participation, playing a fundamental role in institutionalizing democracy and strengthening civil society's capacities. This issue has highlighted the need to examine the themes of local policies and the empowerment of civil institutions. This study aimed to explore the themes of civil society empowerment in light of local governance policies in Razavi Khorasan Province. This study used a qualitative approach and an exploratory design. Data were collected through semi-structured interviews with 20 participants—including county administrators, non-governmental organizations, local councils, and social activists—who were selected through purposive and snowball sampling until thematic saturation was achieved. The data collection instrument consisted of semi-structured questions, the content of which was fully transcribed and then

* Corresponding Author: zahrarajaei@pnu.ac.ir

How to Cite: Rajaei, Z. , Sharifi, M. R. and Saeedi, M. R. (2025). Exploring the Themes of Civil Society Empowerment in Light of Local Governance Policies. *Studies in Public Service Administration*, 3(8), 209- 254. doi: [10.22054/spsa.2026.90144.1094](https://doi.org/10.22054/spsa.2026.90144.1094)

analyzed using thematic analysis and systematic coding. The results indicated that local governance policies, grounded in institutional, cultural, managerial, participatory, and technological components, can provide a foundation for empowering civil society. The findings revealed that establishing accountable structures, strengthening social capital, developing infrastructure, and creating opportunities for participation lead to enhanced civic engagement. Based on these results, strengthening local governance and adopting a comprehensive, participatory, and context-sensitive approach can lead to sustainable, effective empowerment of civil society.

Keywords: Local governance, Civil society empowerment, Local participation, Public policymaking.

Introduction

Local governance has increasingly emerged as a central pillar of contemporary decentralization processes, emphasizing the pivotal role of civil society actors, including local councils, grassroots associations, and community-based organizations, in institutionalizing participatory democracy and safeguarding citizenship rights. Rooted in ancient conceptual traditions and gaining significant scholarly attention since the 1990s, governance has evolved into a multidimensional framework that highlights the blurred boundaries between the public and private sectors and the growing interaction among state and non-state actors. Within this paradigm, local governance provides mechanisms for redistributing authority, enhancing public accountability, and fostering active citizen engagement in policy design, oversight, and implementation. In Iran, particularly in Khorasan Razavi Province, strengthening civil society has been closely linked to public participation, social capital, and community empowerment. However, understanding how local governance policies shape the empowerment of civil society remains an underexplored but critically significant area. Accordingly, this study aims to examine the thematic dimensions of civil society

empowerment within the framework of local governance policies, identify context-specific opportunities and challenges, and provide actionable insights for enhancing participatory, transparent, and sustainable local development.

Method

Given the exploratory nature of the research and the need to understand the lived experiences, interpretations, and contextual realities of governance practitioners, a qualitative design rooted in pragmatist philosophy was adopted. Data were collected through semi-structured interviews with 20 administrators serving in county-level offices across Khorasan Razavi Province. Participants were selected using purposive and snowball sampling to ensure representation of individuals with academic qualifications and over ten years of administrative experience relevant to local governance. Interviews continued until thematic saturation was achieved. All interviews were transcribed verbatim and analyzed using Braun and Clarke's (2006) thematic analysis framework. Initial and axial coding were conducted systematically using MAXQDA 2020. To ensure trustworthiness, four criteria, credibility, dependability, confirmability, and transferability, were applied through member checking, peer review, detailed audit trails, and field memoing. Intercoder reliability was assessed using Cohen's Kappa, yielding a coefficient of 0.79, indicating substantial agreement according to McHugh's (2012) interpretive benchmarks.

Results

The analysis yielded ten main themes and forty-one subthemes that collectively illuminate the complex, multi-layered relationship between local governance and civil society empowerment. The main themes included: (1) policy and legal frameworks, (2) interactions and networking, (3) socio-cultural empowerment, (4) resource management and infrastructural development, (5) strengthening civil and local institutions, (6) education and awareness raising, (7) local

management and planning, (8) participation and decision-making, (9) social justice and transparency, and (10) innovation and technology. Findings revealed that empowerment is contingent on supportive legal structures, transparent processes, accountable institutions, participatory mechanisms, and community-centered planning. Subthemes highlighted the importance of addressing local needs, supporting vulnerable groups, fostering collaborative governance, enhancing technological infrastructure, promoting public education, integrating local knowledge, and reinforcing social cohesion. Collectively, these themes illustrate how local governance policies create enabling or constraining conditions for meaningful civic agency, public oversight, and sustained participatory engagement.

Conclusion

The study concludes that local governance can effectively foster civil society empowerment when it adopts integrated, participatory, and context-sensitive policy approaches. Empowerment requires not only legal, financial, infrastructural, and technological enablers, but also cultural and relational capacities grounded in trust-building, transparency, and inclusion. Strengthening civil society depends on institutionalizing participatory decision-making, expanding public awareness, enhancing social capital, and recognizing civil society as a core pillar of local development. The findings underscore the need for local governance systems to embrace citizen-centered strategies, support the autonomy and capability of local institutions, and create continuous, meaningful opportunities for civic engagement. In doing so, local governance can play a transformative role in promoting sustainable development, social resilience, and responsive public administration. These insights provide a conceptual and practical framework for policymakers seeking to foster empowered, cohesive, and participatory local communities.

مضامین توانمندسازی جامعه مدنی در پرتو سیاست‌های حکمرانی محلی

زهرا رجائی* دانشیار، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

محمد رضا شریفی دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران

محمد رضا سعیدی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

چکیده

حکمرانی محلی در دهه‌های اخیر به‌عنوان یکی از محورهای اصلی توسعه و مشارکت‌جویی اجتماعی، نقشی اساسی در نهادینه‌سازی مردم‌سالاری و تقویت ظرفیت‌های جامعه مدنی ایفا کرده است و این امر ضرورت واکاوی مضامین سیاست‌های محلی و توانمندسازی نهادهای مدنی را پررنگ ساخته است. هدف این پژوهش واکاوی مضامین توانمندسازی جامعه مدنی در پرتو سیاست‌های حکمرانی محلی در استان خراسان رضوی بود. این مطالعه با رویکرد کیفی و طرح اکتشافی انجام شد و داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته تا رسیدن به اشباع مضمونی با ۲۰ نفر از مدیران فرمانداری‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد، شوراهای محلی و فعالان اجتماعی که به‌صورت هدفمند و گلوله‌برفی انتخاب شده بودند، گردآوری شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌های نیمه‌ساختاریافته بود که محتوای آن‌ها پس از پیاده‌سازی کامل، با روش تحلیل مضمون و کدگذاری نظام‌مند تحلیل شد. نتایج نشان داد که سیاست‌های حکمرانی محلی بر پایه مجموعه‌ای از مؤلفه‌های نهادی، فرهنگی، مدیریتی، مشارکتی و فناورانه می‌تواند زمینه‌ساز توانمندسازی جامعه مدنی باشد. یافته‌ها آشکار ساخت که ایجاد ساختارهای پاسخگو، تقویت سرمایه اجتماعی، توسعه زیرساخت‌ها و فراهم‌سازی بستر مشارکت، موجب ارتقای کنشگری مدنی می‌شود. بر اساس این نتایج، تقویت حکمرانی محلی و اتخاذ رویکردی جامع، مشارکت‌محور و متناسب با اقتضانات بومی می‌تواند به توانمندسازی پایدار و اثربخش جامعه مدنی بینجامد.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی محلی، توانمندسازی جامعه مدنی، مشارکت محلی، سیاست‌گذاری عمومی.

* نویسنده مسئول: zahrarajaei@pnu.ac.ir

مقدمه

مفهوم حکمرانی محلی به عنوان یکی از مؤلفه‌های بنیادین در فرایند تمرکززدایی سیاسی و اداری، بر نقش آفرینی نهادهای جامعه مدنی نظیر شوراهای اسلامی شهر و روستا، انجمن‌های محلی و تشکل‌های مردمی در مسیر نهادینه‌سازی مردم‌سالاری محلی و تحقق حقوق شهروندی تأکید دارد. این نوع حکمرانی، نه تنها چارچوبی اثربخش برای افزایش شفافیت، پاسخگویی، و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مردمی در اداره امور شهری فراهم می‌آورد، بلکه به واسطه مشارکت فعال شهروندان در طراحی، نظارت و اجرای سیاست‌ها، به اصلاح ساختار مدیریت شهری و تقویت زیرساخت‌های اجتماعی منجر می‌شود (رضاییگی، ۱۴۰۲). خاستگاه مفهومی حکمرانی به دوران کهن تمدن بشر بازمی‌گردد و ریشه‌های واژگانی آن در لغات یونانی «کایبرنان^۱» و «کایبرنتس^۲» نهفته است که به معنای هدایت و راهبری‌اند.

از دهه ۱۹۹۰ میلادی به این سو، «حکمرانی» به کلیدواژه‌ای محوری در ادبیات علوم اجتماعی بدل شده است، به ویژه در حوزه‌های علوم سیاسی، نظریه دولت و جغرافیای انسانی، که در آن مرزهای میان نهادهای عمومی و خصوصی به طور فزاینده‌ای کمرنگ شده و تعاملات میان دولت و سایر بازیگران اجتماعی برجسته شده است (Akhmouch & Correira, 2016). در این میان، حکمرانی محلی به عنوان شاخه‌ای از مفهوم کلان حکمرانی، با تمرکز بر حوزه جغرافیایی خاص نظیر شهر، روستا یا منطقه، زمینه‌ساز توزیع متوازن قدرت، تصمیم‌گیری و منابع در سطوح مختلف حاکمیتی است. این الگو، متضمن سازوکارهایی نظیر مشارکت جامعه محلی، توانمندسازی نهادهای مردمی، و ایجاد بسترهای نهادی برای تعامل نهادهای دولتی، خصوصی و مدنی در راستای حل مسائل اجتماعی و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان جامعه محلی است (Leal Filho et al., 2021).

1 Kybernan

2 Kybernets

در چارچوب چنین حکمرانی‌ای، شهروندان نه صرفاً به‌عنوان دریافت‌کننده خدمات، بلکه به‌عنوان مشارکت‌کنندگان فعال و عاملان تغییر در فرآیند اداره امور شناخته می‌شوند و ظرفیت‌های آن‌ها در قالب کنش‌های جمعی، مدیریت تعارضات، مطالبه‌گری اجتماعی و مشارکت در سیاست‌گذاری به رسمیت شناخته می‌شود. بر همین اساس، توانمندسازی اجتماعی و ارتقای سطح دانش، مهارت، خودباوری و انسجام اجتماعی به‌عنوان پیش‌نیازهای تحقق حکمرانی محلی مؤثر تلقی می‌شوند (روستا و سرور، ۱۳۹۳).

افزون بر این، جامعه مدنی در قالب شبکه‌ای از نهادها، تشکل‌ها و کنشگران غیردولتی، نقشی کلیدی در نهادینه‌سازی مردم‌سالاری، تضمین حقوق بشر و نظارت بر عملکرد نهادهای حاکمیتی ایفا می‌کند. در عصر کنونی، با گسترش ارتباطات، افزایش آگاهی عمومی، رشد طبقه متوسط، توسعه رسانه‌ها و تقویت ساختارهای مشارکت، جامعه مدنی به نیرویی مؤثر در فرآیند سیاست‌گذاری و پیگیری مطالبات عمومی تبدیل شده است (حمیدی و همکاران، ۱۴۰۱؛ امینی و یاری، ۱۴۰۰). از سوی دیگر، مردمی‌سازی به‌عنوان رویکردی در راستای جلب مشارکت واقعی و اثربخش مردم در امور عمومی، مستلزم ایجاد سازوکارهایی برای افزایش آگاهی، تقویت اراده جمعی، تسهیل در دسترسی به اطلاعات، و ایجاد بسترهای تعاملی میان مردم و نهادهای اجرایی است. چنین فرآیندی، با اتکا بر سرمایه اجتماعی، به شکل‌گیری جوامعی توانمند، تاب‌آور و مبتکر در مواجهه با مسائل اجتماعی، اقتصادی و محیطی می‌انجامد (Kamruzzaman & White, 2018).

با توجه به اهمیت روزافزون حکمرانی محلی و تأثیر آن بر بهبود کیفیت زندگی در جوامع محلی، پژوهش حاضر به تحلیل نقش سیاست‌های حکمرانی محلی در توانمندسازی جامعه مدنی در استان خراسان رضوی می‌پردازد. با وجود انجام مطالعات محدود در حوزه توانمندسازی جامعه مدنی در ایران و سایر مناطق، با توجه به جستجوهای انجام شده از پایگاه‌های معتبر علمی، پژوهش‌های متمرکز و زمینه‌مند درباره نقش سیاست‌های حکمرانی محلی در استان خراسان رضوی به‌طور خاص تاکنون انجام نشده و خلأ پژوهشی مشهود است. این استان با جمعیت گسترده، تنوع فرهنگی و اجتماعی، و ساختارهای حکمرانی محلی پیچیده، شرایطی منحصر به فرد برای تحلیل فرآیندهای توانمندسازی

جامعه مدنی فراهم می‌آورد؛ به‌ویژه که نهادهای مدنی و محلی فعال در استان، نقش واسط میان مردم و دولت مرکزی را ایفا می‌کنند و تجربیات اجرایی متفاوت و قابل توجهی در زمینه سیاست‌های محلی دارند. از این منظر، انجام این پژوهش نه تنها به تبیین و شناخت عمیق نقش سیاست‌های حکمرانی محلی در تقویت ظرفیت‌ها و مشارکت جامعه مدنی در خراسان رضوی کمک می‌کند، بلکه یافته‌های آن قابلیت ارائه راهکارهای عملی و سیاست‌محور برای ارتقای اثربخشی نهادهای مدنی و برنامه‌ریزی محلی را داشته و می‌تواند الگوهای قابل تعمیم به سایر مناطق کشور با ویژگی‌های مشابه ارائه نماید. این رویکرد، هم‌خلاق پژوهشی منطقه‌ای را پر می‌کند و هم ارزش کاربردی و سیاست‌گذاری دارد، به‌طوری که نتایج آن می‌تواند مستقیماً در طراحی و بهبود سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه اجتماعی محلی مورد استفاده قرار گیرد. این مطالعه به شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های موجود در حکمرانی محلی پرداخته و تلاش دارد راهکارهایی برای بهبود مشارکت مردمی، تقویت نهادهای محلی و ارتقاء خدمات عمومی ارائه دهد. یافته‌های این پژوهش می‌تواند به توسعه پایدار و بهبود حکمرانی محلی کمک کند. سوال اصلی پژوهش حاضر نیز به این شرح می‌باشد که توانمندسازی جامعه مدنی در چارچوب سیاست‌های حکمرانی محلی چگونه تحقق می‌یابد؟

مبانی نظری

۱. حکمرانی محلی

حکمرانی محلی در رویکردهای معاصر نه صرفاً مجموعه‌ای از سازوکارهای اداری، بلکه فرایندی شبکه‌ای و چندسطحی است که در آن توزیع قدرت، تعامل میان بازیگران دولتی و غیردولتی، سازوکارهای مشارکتی و ظرفیت‌های نهادی، کیفیت خدمات عمومی و پاسخگویی را شکل می‌دهند؛ از این‌رو، تمرکز پژوهش‌ها از «دولت محلی» به «مدیریت شبکه‌ای» و روابط تعاملی ذی‌نفعان تغییر یافته است (Yi & Xinyi, 2025). در این چارچوب، مشارکت فعال شهروندان و نهادهای محلی نقش مهمی در تقویت اعتماد عمومی و ارتقای سیاست‌گذاری در حوزه‌هایی مانند خدمات پایه، برنامه‌ریزی زمین و

توسعه شهری دارد و شفافیت داده‌ها، نظارت اجتماعی و سازوکارهای دولت باز پیش شرط ارتقای کیفیت حکمرانی محلی شناخته می‌شوند (Zhao et al., 2025). همچنین، تمرکززدایی زمانی اثربخش است که تخصیص منابع، ظرفیت‌سازی نهادی و سازوکارهای پاسخگویی به صورت شفاف تنظیم شوند؛ در غیر این صورت، انتقال اختیار می‌تواند ناکارآمد باشد، و بر همین اساس مطالعات، ابعاد حقوقی، مالی و نهادی آن را در تبیین تفاوت عملکرد واحدهای محلی تعیین‌کننده دانسته‌اند (Setiawan et al., 2022). در مواجهه با بحران‌ها نیز حکمرانی محلی به‌عنوان خط مقدم تاب‌آوری جمعی عمل می‌کند و پژوهش‌ها نشان می‌دهند که حکومت‌های محلی توانمند، بر پایه شبکه‌های مشارکتی میان دولت، سازمان‌های محلی و جامعه مدنی، قادر به تقویت سازگاری، تداوم خدمات و نوآوری در شرایطی چون اپیدمی‌ها و ناپایداری اقتصادی هستند (Salvador & Sancho, 2024). افزون، دیجیتالی‌شدن فرایندهای حکمرانی و گسترش مشارکت الکترونیک فرصت‌های نوینی برای پاسخگویی و مشارکت شهروندی فراهم کرده است، اما بهره‌گیری از این مزایا به توانمندسازی دیجیتال شهروندان و کاهش شکاف‌های فناوری وابسته است (Pudjono et al., 2025).

۲. توانمندسازی

در کنار تحولات حکمرانی، مفهوم توانمندسازی نیز در ادبیات جدید به صورت چندبُعدی - شامل سطوح فردی، سازمانی و ساختاری - تحلیل شده است و تمایز میان توانمندسازی روان‌شناختی، اجتماعی و سیاسی برای طراحی مداخلات کارآمد ضروری دانسته می‌شود؛ زیرا اقداماتی که صرفاً بر آموزش یا اطلاع‌رسانی تکیه دارند و تغییری در ساختار قدرت یا توزیع منابع ایجاد نمی‌کنند، فاقد اثر پایدار خواهند بود (Kruahong et al., 2025). در سطح روان‌شناختی نیز مؤلفه‌هایی همچون احساس شایستگی، خوداتکایی، معناداری و اثرگذاری با انگیزش و رفتارهای شهروندی پیوند دارند و نتایج فراتحلیل‌ها نشان می‌دهد که توانمندسازی اثربخش محصول ترکیب آموزش با اصلاح فرایندهای تصمیم‌گیری و پاداش‌دهی است (Llorente-Alonso et al., 2025). در سطح اجتماعی - محلی، توانمندسازی زمانی ثمربخش است که دسترسی به منابع مالی، اطلاعاتی و فنی، ارتقای

مهارت‌ها و دانش، و ایجاد فضاهای مشارکتی و حقوقی برای اعمال نفوذ ذی‌نفعان به طور هم‌زمان تقویت شود؛ شواهد تجربی نیز مدل‌های ترکیبی ظرفیت‌سازی - حمایتی را مؤثرترین الگوهای بلندمدت دانسته‌اند (Dushkova & Ivlieva, 2024).

۳. جامعه مدنی

جامعه مدنی، به‌عنوان شبکه‌ای از سازمان‌ها و کنشگران مستقل، علاوه بر نقش خدماتی، نقش اساسی در تربیت شهروندی، تولید سرمایه اجتماعی و نظارت عمومی ایفا می‌کند و کارایی سیاست‌گذاری تا حد زیادی به قدرت، استقلال و میزان مشارکت آن وابسته است (Dekker, 2021). «تنگ شدن فضای مدنی» موجب کاهش توان نظارتی و مطالبه‌گری سازمان‌های مدنی شده و ضرورت تحلیل جامعه مدنی در بستر حقوقی - سیاسی هر کشور را برجسته می‌کند (Sander, 2021). جامعه مدنی در سطوح محلی و ملی نیز نقش دوگانه‌ای دارد: از یک سو شریک دولت در اجرای برنامه‌های توسعه و از سوی دیگر ناظر و مطالبه‌گر حقوق شهروندی؛ بنابراین ظرفیت‌سازمانی، منابع مالی، شبکه‌های ارتباطی و بستر حقوقی - سیاسی از عوامل کلیدی اثرگذاری آن در توسعه محلی‌اند (Blanken et al., 2025). براین اساس، توانمندسازی جامعه مدنی فراتر از تقویت سطح فردی یا سازمانی است و بر توسعه ظرفیت‌های مدیریتی، فنی و مالی سازمان‌های مدنی برای ایفای نقش‌های راهبری و نظارتی پایدار تأکید دارد؛ به‌طوری که ترکیب حمایت مالی، دسترسی به اطلاعات و ایجاد کانال‌های مشارکتی با نهادهای محلی می‌تواند آن‌ها را به بازیگران مؤثر سیاستی تبدیل کند (Dushkova & Ivlieva, 2024). همچنین تجربه حوزه سلامت عمومی و برنامه‌های بین‌المللی نشان داده که توانمندسازی مبتنی بر شبکه‌سازی، مشارکت در سیاست‌گذاری و آموزش تخصصی از مؤثرترین رویکردها به شمار می‌رود (Dushkova & Ivlieva, 2024). در سطح جهانی نیز تأکید شده است که شفافیت مالی، مقاومت شبکه‌ای در برابر فشار سیاسی و ایجاد کانال‌های رسمی مشورتی در فرایندهای سیاست‌گذاری از الزامات پایداری توانمندسازی جامعه مدنی‌اند، و شبکه‌سازی فراملی و حمایت‌های هدفمند می‌تواند توان سازمان‌های مدنی را در برابر محدودیت‌های داخلی

افزایش داده و نقش آن‌ها را در دفاع از حقوق و ترویج دموکراسی تقویت کند (Walton & Aslam, 2024).

پیشینه پژوهش

در پژوهش‌های مختلفی که به تحلیل حکمرانی محلی پرداخته‌اند، نتایج مهمی در خصوص عوامل مؤثر و چالش‌های آن به دست آمده است. کوشش تبار و همکاران (۱۴۰۳) به شناسایی عوامل تأثیرگذار بر موفقیت حکمرانی محلی پرداختند و عوامل کلیدی مانند ارتقاء شفافیت، بهبود فضای کسب و کار و ترویج کارآفرینی را به عنوان مؤلفه‌های اصلی معرفی کردند. واعظی و وطن‌دوست (۱۴۰۲) تأکید کردند که برای بهبود تصمیمات توسعه‌ای در مناطق روستایی، نیاز به تحلیل دقیق مسائل محلی و استفاده از نظام تصمیم‌گیری غیرمتمرکز است.

امیرآبادی و امینی (۱۴۰۲) نیز به اهمیت بهینه‌سازی حکمرانی محلی با تمرکز بر هماهنگی نهادها و واگذاری اختیارات به مقامات محلی اشاره کردند. پژوهش‌های اسدی اوجاق و حمیدپور رازیان (۱۴۰۱) نشان داد که در نظام حقوقی ایران، تفاوت‌های مبهمی میان امور ملی و محلی وجود دارد. خادمی کوهی و همکاران (۱۴۰۱) بر اهمیت تمرکززدایی در حکمرانی محلی برای توسعه پایدار و کاهش بار دولت مرکزی تأکید کردند.

شیرعلی (۱۴۰۰) در بررسی مردمی‌سازی حکمرانی به افزایش مشارکت مردم در ابعاد اجتماعی و سیاسی و تأثیر آن بر مشروعیت حکومت اشاره نمود.

فرجی و همکاران (۱۳۹۹) بیان کردند که نقاط ضعف حکمرانی محلی باید با بهره‌برداری از فرصت‌ها برطرف شود. پژوهش کوزه‌گر و رضائی (۱۳۹۹) نشان داد که تمرکززدایی می‌تواند دموکراسی را تقویت کرده و مشارکت محلی را افزایش دهد. علی مرادی و همکاران (۱۳۹۷) در بررسی وضعیت خودگردانی محلی در ایران به تفاوت‌های قابل توجه در میزان خودگردانی استان‌ها پرداختند. آبیاری و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود به تحولات تاریخی حکمرانی محلی در ایران از دوران مشروطه تاکنون اشاره کردند.

Langmann et al. (2023)

به نقش مؤثر سازمان‌های غیردولتی در ظرفیت‌سازی جوامع محلی در تامل نادو و چالش‌های آن پرداختند. Uddin (2019) به ناکافی بودن تأثیر مشارکت‌های جامعه در فرآیند توانمندسازی حکومتی در بنگلادش اشاره کرد. Carmona (2019) نیز بیان کرد که توانمندسازی مقامات محلی می‌تواند کارایی حکمرانی را ارتقا دهد. Katiah et al. (2017) تأکید کردند که توانمندسازی مردم باید بخشی از فرآیند تغییرات گسترده و توسعه محلی باشد. در نهایت، Yuwono (2016) نشان داد که جامعه مدنی می‌تواند با تأثیرات مثبتی که بر حکمرانی محلی در سوراکارتا، اندونزی، می‌گذارد به پایداری حکمرانی کمک کند.

روش

پژوهش حاضر با توجه به ماهیت اکتشافی و هدف آن در بررسی عمیق، چندسویه و زمینه‌مند توانمندسازی جامعه مدنی در بستر سیاست‌های حکمرانی محلی، از رویکرد کیفی بهره گرفته است. این رویکرد به پژوهشگر امکان می‌دهد تا با تمرکز بر معنا، تفسیر، و تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان، به درکی ژرف از پدیده مورد مطالعه دست یابد. در چارچوب فلسفه عمل‌گرایی که بر پیوند میان نظریه و عمل، و ضرورت پاسخ‌گویی پژوهش به مسائل واقعی جامعه تأکید دارد، این مطالعه به صورت استقرایی طراحی شده و تلاش کرده است تا از طریق تحلیل نظام‌مند داده‌های گفتاری، به تبیین ابعاد و مؤلفه‌های کلیدی موضوع تحقیق دست یابد. برای گردآوری داده‌ها، تمرکز اصلی بر مدیران فرمانداری‌ها به عنوان نهادهای مسئول طراحی و اجرای سیاست‌های محلی بود؛ با این حال، برای دستیابی به دیدگاهی جامع‌تر درباره توانمندسازی جامعه مدنی، داده‌ها از میان نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد، شوراهای محلی و فعالان اجتماعی نیز با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته تا رسیدن به مرحله اشباع مضمونی با ۲۰ نفر انجام شده است. جدول (۱)، مرحله رسیدن به اشباع مضمونی در پژوهش حاضر را نمایش می‌دهد.

جدول ۱. مرحله رسیدن اشباع مضمونی

شماره مصاحبه	تعداد کدهای باز جدید	مضامین جدید	وضعیت اشباع
M1	۳۳	۸	عدم اشباع
M2	۲۹	۶	عدم اشباع
M3	۲۵	۵	عدم اشباع
M4	۲۴	۴	عدم اشباع
M5	۲۲	۴	عدم اشباع
M6	۱۹	۳	عدم اشباع
M7	۱۵	۳	نزدیک به اشباع
M8	۱۴	۲	نزدیک به اشباع
M9	۱۲	۲	اشباع نسبی
M10	۹	۲	اشباع نسبی
M11	۵	۱	اشباع
M12	۲	۱	اشباع
M13	۰	۰	اشباع کامل
M14	۰	۰	اشباع کامل
M15-M20	۰	۰	تثبیت اشباع

همان گونه که در جدول (۱) مشاهده می‌شود، با پیشرفت فرآیند مصاحبه‌ها، میزان تولید کدهای جدید به تدریج کاهش یافته و بعد از مصاحبه شماره ۱۲، داده‌های جدید منجر به استخراج مضمون تازه‌ای نگردیده است. در این مرحله، مفاهیم پیشین صرفاً تکرار یا غنی‌سازی شده‌اند؛ از این رو، اشباع نظری در مصاحبه شماره ۱۲ حاصل شد. با این حال، به منظور اطمینان از پایداری اشباع و افزایش اعتبار یافته‌ها، مصاحبه‌ها تا نفر بیستم ادامه یافت. همچنین انتخاب مشارکت‌کنندگان با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله‌برفی انجام گرفته، به گونه‌ای که افراد انتخاب‌شده واجد ویژگی‌هایی چون تحصیلات دانشگاهی و تجربه مدیریتی بیش از ده سال بوده‌اند. جدول (۲)، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در این پژوهش را ارائه می‌کند.

جدول ۲. ویژگی مشارکت کنندگان در مصاحبه

شاخص	جنسیت		سن		تحصیلات		سابقه کاری		میزان
	مرد	زن	بین ۴۱ تا ۵۰ سال	بین ۳۱ تا ۴۰ سال	کارشناسی ارشد و بالاتر	کارشناسی	بالای ۲۰ سال	بین ۱۰ تا ۲۰ سال	
بر حسب تعداد	۱۵	۵	۳	۵	۱۲	۷	۱۰	۱۰	
بر حسب درصد	۷۵	۲۵	۱۵	۲۵	۶۰	۳۵	۵۰	۵۰	

داده‌ها در طول فرایند مصاحبه‌ها، به صورت مستمر گردآوری، پیاده‌سازی و سپس با بهره‌گیری از شیوه کدگذاری اولیه و محوری در نرم‌افزار MAXQDA 2020 تحلیل شدند. این فرایند نظام‌مند به پژوهشگر امکان داد تا با شناسایی مفاهیم تکرارشونده، دسته‌بندی کدها و استخراج مضامین، به تدوین چارچوبی مفهومی از فرایند توانمندسازی جامعه مدنی در بستر سیاست‌های حکمرانی محلی دست یابد. راهبرد تحلیلی به کاررفته در این پژوهش، تحلیل مضمون بوده که فرایند کدگذاری داده‌ها با بهره‌گیری از نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی MAXQDA 2020 انجام گردیده است (Braun & Clarke, 2006). همچنین، افزون بر استخراج کدهای تحلیلی، برای حفظ محرمانگی هویت مشارکت‌کنندگان، کدهای خاصی برای هر فرد نیز در نظر گرفته شد، (برای نمونه، مصاحبه‌شونده شماره یک با کد "M1" مشخص شد و سایر موارد نیز بر همین ترتیب کدگذاری شدند). در مرحله بعد، کدهای به دست آمده با جستجوی الگوهای مفهومی و شباهت‌های معنایی، در قالب مضامین اصلی و فرعی طبقه‌بندی شدند. برای اعتبارسنجی داده‌ها و افزایش دقت و صحت تحلیل‌ها، از معیارهای چهارگانه اعتبار در پژوهش کیفی یعنی اعتبارپذیری، قابلیت اطمینان، تأییدپذیری و انتقال‌پذیری استفاده شد. به این منظور، راهکارهایی چون بازبینی مشارکت‌کنندگان از یافته‌ها، بازبینی همکاران، یادداشت‌برداری دقیق میدانی، و ثبت شفاف مراحل تحلیل به کار گرفته شد. برای سنجش پایایی داده‌ها، از روش‌های رایج همچون شاخص کاپای کوهن (Cohen, 1960) استفاده شده است تا

میزان دقت و صحت کدگذاری‌ها و تحلیل‌ها به طور کامل ارزیابی گردد. برای تفسیر ضریب کاپا، از جدول (۳) که بر اساس دیدگاه مک‌هاگ (McHugh, 2012) تنظیم شده است، می‌توان استفاده کرد، این جدول به پژوهشگران کمک می‌کند تا میزان هم‌نظر بودن ارزیاب‌ها را بر اساس ارزش ضریب کاپا تفسیر کنند و نتایج را بر اساس میزان اعتبار توافقی بین ارزیاب‌ها ارزیابی کنند.

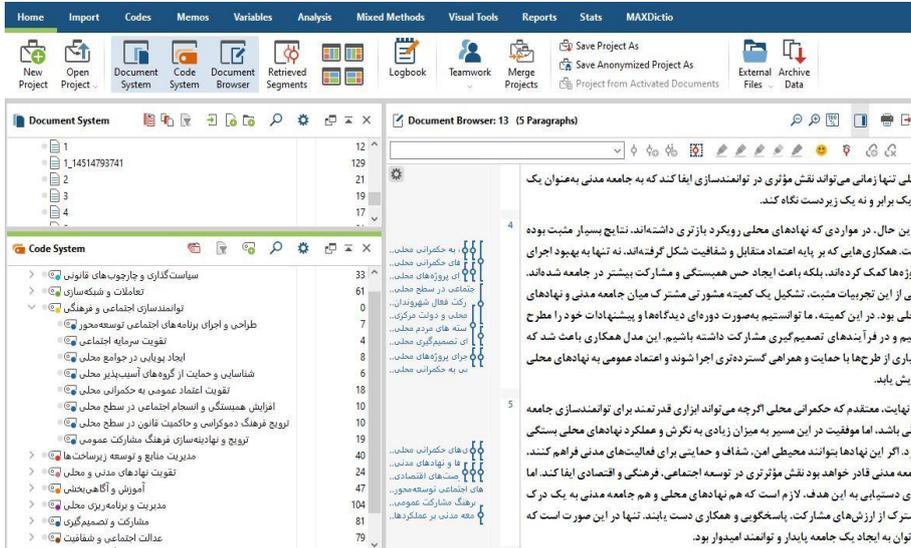
جدول ۳. تفسیر ضریب کاپا

میزان توافق	ضریب کاپا
توافق ضعیف	کمتر از ۰
توافق اندک	۰/۲۰ تا ۰/۴۰
توافق متوسط	۰/۴۰ تا ۰/۶۰
توافق نسبتاً خوب	۰/۶۰ تا ۰/۸۰
توافق خوب	۰/۸۰ تا ۱/۰۰
توافق بسیار خوب	۱/۰۰ تا ۱/۰۰

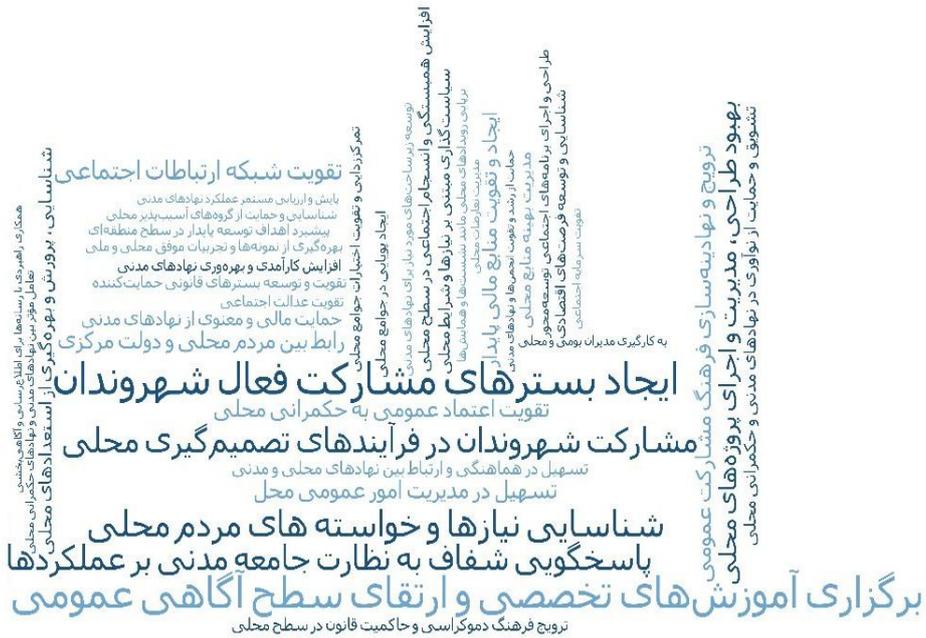
در پژوهش حاضر ضریب کاپای به دست آمده معادل ۰/۷۹ است که این مقدار بیانگر توافق قابل قبول و رضایت‌بخش بین کدگذاران می‌باشد. به طور کلی، هرگاه ضریب کاپای کوهن بیشتر از ۰/۶۰ باشد، این به معنای توافق و هم‌خوانی مطلوب در فرآیند کدگذاری‌ها است که در این پژوهش نیز به طور مؤثر این نتیجه حاصل شد. شکل (۱) نیز نمایی از فرایند کدگذاری انجام شده در محیط نرم‌افزار MAXQDA 2020 را ارائه می‌دهد. شکل (۲) ابر کدهای پژوهش حاضر، در خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 می‌باشد.

نمونه فرایند کدگذاری برای مضمون اصلی مدیریت و برنامه‌ریزی محلی در خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 نیز مطابق شکل (۳) می‌باشد.

شکل ۱. فرآیند کدگذاری مصاحبه‌ها در نرم‌افزار MAXQDA 2020

شکل ۲. نمایش ابری کدهای تحقیق

شکل ۳. نمونه کدگذاری مضمون اصلی در نرم افزار MAXQDA 2020

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش حاضر به طور اختصاصی با تمرکز بر مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته و تحلیل نظام‌مند آن‌ها، به تبیین مقولات و مضامین اصلی و فرعی استخراج شده می‌پردازد. در این بخش، با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون و استفاده از نرم‌افزار تخصصی MAXQDA 2020 تلاش شده تا فرایند کدگذاری و دسته‌بندی آن‌ها در قالب مضامین فرعی و اصلی، به صورت دقیق، منطقی و مبتنی بر شواهد ارائه گردد؛ به نحوی که ساختاری منسجم و هدفمند برای درک بهتر فرایندها و سازوکارهای سیاست‌های حکمرانی محلی در توانمندسازی جامعه مدنی فراهم شود. مضامین اصلی شناسایی شده، نقش چارچوب مفهومی بنیادین و به منزله ابعاد کلان و درونی حکمرانی محلی تلقی می‌شوند؛ مضامین فرعی نیز به منزله مصادیق کاربردی و تبیین‌کننده سازوکارهای اجرایی هر یک از مضامین اصلی محسوب می‌شوند. این مضامین با دقت در فرایند تحلیل، از خلال تجارب زیسته و واقعی مشارکت‌کنندگان به دست آمده و در راستای تقویت انسجام تحلیلی، با استناد به نقل‌قول‌های مستقیم و گویا از مصاحبه‌شوندگان مستند شده‌اند. این نقل‌قول‌ها نه تنها به

عمق‌بخشی مفهومی یافته‌ها کمک کرده‌اند، بلکه امکان درک عینی‌تر از پیچیدگی‌ها و فرصت‌های حکمرانی محلی را در بستر جامعه مدنی فراهم نموده‌اند.

در نهایت، بر اساس تحلیل محتوای عمیق مصاحبه‌ها، نقش سیاست‌های حکمرانی محلی در توانمندسازی جامعه مدنی؛ در قالب ۱۰ مضمون اصلی و ۴۱ مضمون فرعی طبقه‌بندی گردید. هر یک از این ابعاد، بیانگر یکی از حوزه‌های کلیدی در سیاست‌های حکمرانی محلی مؤثر بر جامعه مدنی بوده و در ادامه، به تفصیل مورد واکاوی قرار خواهند گرفت. همچنین تمامی این یافته‌ها به طور منظم و تفصیلی که شامل کدهای اولیه، مضامین فرعی و مضمون‌های اصلی می‌باشد در جداولی منسجم ارائه شده‌اند تا تصویری جامع و دقیق از الگوی شناسایی شده در پژوهش حاضر فراهم آورده شود.

مضمون اصلی اول: سیاست‌گذاری و چارچوب‌های قانونی

سیاست‌گذاری و چارچوب‌های قانونی به عنوان بنیان نهادی حکمرانی محلی، نقش تعیین‌کننده‌ای در جهت‌دهی به کنش‌های نهادهای مدنی، تنظیم روابط میان دولت و جامعه محلی و فراهم‌سازی بسترهای لازم برای مشارکت پایدار شهروندان ایفا می‌کنند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در بستر حکمرانی محلی استان خراسان رضوی، سیاست‌هایی که بر پیشبرد اهداف توسعه پایدار در سطح منطقه‌ای، تمرکززدایی و واگذاری اختیارات به جوامع محلی استوار شده‌اند، بیش از سایر رویکردها توانسته‌اند زمینه توانمندسازی واقعی جامعه مدنی را فراهم آورند. این امر به‌ویژه در مناطقی از استان که با تنوع اجتماعی، تفاوت‌های توسعه‌ای و نیازهای محلی متمایز مواجه‌اند، اهمیت دوچندان می‌یابد. بر اساس شبکه مضامین، سیاست‌گذاری مبتنی بر نیازها و شرایط محلی، به عنوان یک راهبرد کلیدی، موجب هم‌راستاسازی تصمیم‌های قانونی با واقعیت‌های اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی شده و از تحمیل سیاست‌های یکسان‌نگر و متمرکز جلوگیری می‌کند. در چنین چارچوبی، تقویت و توسعه بسترهای قانونی حمایت‌کننده از نهادهای مدنی، نه تنها شفافیت و پاسخگویی را افزایش می‌دهد، بلکه با کاهش تعارضات نهادی و تقویت اعتماد عمومی، مشارکت جامعه مدنی را از سطحی نمادین به سطحی نهادمند و پایدار ارتقا می‌بخشد. به‌طور کلی، تحلیل این مضمون نشان می‌دهد که در استان خراسان رضوی، توانمندسازی

جامعه مدنی زمانی محقق می‌شود که سیاست‌گذاری محلی از طریق چارچوب‌های قانونی انعطاف‌پذیر، زمینه تمرکززدایی، تقویت نقش جوامع محلی و تحقق عدالت اجتماعی را در سطح منطقه‌ای فراهم آورد. مضامین اصلی و فرعی «سیاست‌گذاری و چارچوب‌های قانونی» در خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۴) می‌باشد.

جدول ۴: مضامین اصلی و فرعی سیاست‌گذاری و چارچوب‌های قانونی

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
سیاست‌گذاری و چارچوب‌های قانونی	پیشبرد اهداف توسعه پایدار در سطح منطقه‌ای	حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط محلی، حفظ و مدیریت منابع طبیعی منطقه‌ای، کاهش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی در منطقه
	تمرکززدایی و تقویت اختیارات جوامع محلی	تقویت زیرساخت‌های اداری در سطح محلی، تقویت نقش شوراهای و سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت محلی، افزایش استقلال مالی جوامع محلی در تخصیص بودجه
	سیاست‌گذاری مبتنی بر نیازها و شرایط محلی	تدوین سیاست‌های منطقه‌ای متناسب با نیازهای محلی، تدوین سیاست‌های سفارشی‌سازی شده برای هر جامعه محلی، اولویت‌بندی پروژه‌ها بر اساس ظرفیت‌های محلی
	تقویت و توسعه بسترهای قانونی حمایت‌کننده	ایجاد قوانین شفاف برای حمایت از سازمان‌های مردم‌نهاد، تقویت چارچوب‌های قانونی برای جذب سرمایه‌گذاری محلی و منطقه‌ای

چند مورد از نقل‌قول‌ها در راستای مضمون فرعی «سیاست‌گذاری مبتنی بر نیازها و شرایط محلی» عبارت‌اند از:

«... هر منطقه‌ای نیازها و شرایط خاص خودش را دارد و سیاست‌گذاری باید بر اساس آن‌ها انجام شود.» (m8). «... بدون درک دقیق از شرایط محلی، سیاست‌گذاری‌ها معمولاً ناکارآمد و غیرواقعی خواهند بود.» (m2). «... سیاست‌هایی که با نیازهای واقعی محلی هماهنگ باشند، تأثیرگذاری بیشتری خواهند داشت.» (m14). «... شناسایی نیازهای واقعی مردم اولین گام در ایجاد سیاست‌های محلی موفق است.» (m9). «... سیاست‌گذاری‌هایی که بر اساس شرایط محلی انجام می‌شوند، کارایی بیشتری خواهند داشت.» (m6).

مضمون اصلی دوم: تعاملات و شبکه‌سازی

تعاملات و شبکه‌سازی در چارچوب حکمرانی محلی، به‌عنوان سازوکار پیونددهنده میان جامعه مدنی، نهادهای محلی و سطوح بالادستی حکمرانی، نقشی محوری در ارتقای ظرفیت‌های نهادی و اجتماعی ایفا می‌کند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در بستر استان خراسان رضوی که با پراکندگی جغرافیایی، تنوع اجتماعی و تفاوت‌های نهادی میان مناطق شهری و روستایی مواجه است، شکل‌گیری شبکه‌های ارتباطی منسجم و پایدار، شرط لازم برای تبدیل سیاست‌های محلی به کنش‌های توانمندساز محسوب می‌شود. بر اساس شبکه مضامین، برپایی رویدادهای محلی همچون نشست‌ها و همایش‌ها، به‌عنوان فضاهای گفت‌وگوی نهادمند، امکان تبادل تجربیات، هم‌افزایی میان کنشگران محلی و تقویت سرمایه اجتماعی را فراهم می‌سازد. تحلیل مضامین فرعی نشان می‌دهد که ایفای نقش واسط میان مردم محلی و دولت مرکزی، یکی از کارکردهای کلیدی شبکه‌سازی در حکمرانی محلی است؛ به‌گونه‌ای که نهادهای مدنی و ساختارهای محلی می‌توانند مطالبات، نیازها و اولویت‌های بومی را به سطوح تصمیم‌گیری بالاتر منتقل کرده و از بروز گسست میان سیاست‌گذاری و اجرا جلوگیری کنند.

همچنین، تقویت شبکه‌های ارتباطات اجتماعی و تعامل مؤثر میان نهادهای مدنی و نهادهای حکمرانی محلی، موجب افزایش اعتماد متقابل، هماهنگی نهادی و کاهش تعارضات اجرایی می‌شود. در مجموع، یافته‌ها دلالت بر آن دارد که در استان خراسان رضوی، تسهیل در هماهنگی و ارتباط میان نهادهای محلی و مدنی، نه تنها ظرفیت‌کنشگری جامعه مدنی را ارتقا می‌بخشد، بلکه اثربخشی حکمرانی محلی را از طریق مشارکت شبکه‌ای تقویت می‌کند. مضامین اصلی و فرعی «تعاملات و شبکه‌سازی» در خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۵) می‌باشد.

جدول ۵. مضامین اصلی و فرعی تعاملات و شبکه‌سازی

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
تعاملات و شبکه‌سازی	برپایی رویدادهای محلی مانند نشست‌ها و همایش‌ها	تمرکز بر موضوعات محلی و مرتبط با نیازهای جامعه در برنامه‌ریزی نشست‌ها، برگزاری رویدادهای فرهنگی، ورزشی و هنری برای تقویت روابط اجتماعی
	رابط بین مردم محلی و دولت مرکزی	تقویت نقش نمایندگان محلی در ارائه بازخورد به سیاست‌های دولتی، پیگیری مطالبات محلی در سطح ملی
	تقویت شبکه ارتباطات اجتماعی	رسانه‌های اجتماعی برای هم‌افزایی و هماهنگی فعالیت‌های اجتماعی، مشارکت گروه‌های مختلف اجتماعی در فعالیت‌های مشترک، تقویت تعاملات میان‌فرهنگی برای ارتقای تفاهم و همبستگی اجتماعی
	تعامل مؤثر بین نهادهای مدنی و نهادهای حکمرانی محلی	ایجاد سازوکارهای رسمی برای همکاری بین نهادهای مدنی و حکمرانی محلی، تقویت اعتماد متقابل بین نهادهای مدنی و نهادهای حکمرانی محلی، تشویق به همکاری‌های مشترک در پروژه‌های اجتماعی محلی
	تسهیل در هماهنگی و ارتباط بین نهادهای محلی و مدنی	برگزاری جلسات مشترک و نشست‌های دوره‌ای برای هماهنگی فعالیت‌ها، شبکه‌های همکاری و هم‌افزایی میان نهادهای محلی و مدنی، آموزش کارکنان نهادهای محلی و مدنی برای ارتقای مهارت‌های ارتباطی و همکاری

چند مورد از نقل قول‌ها در راستای مضمون فرعی «رابط بین مردم محلی و دولت مرکزی» عبارت‌اند از:

«... بدون وجود یک پل ارتباطی قوی، شکاف میان مردم محلی و دولت مرکزی افزایش می‌یابد.» (m3). «... ایجاد یک ساختار شفاف برای ارتباط میان مردم محلی و دولت مرکزی ضروری است که حکمرانی محلی می‌تواند آن را محقق کند.» (m7). «... رابط می‌تواند درک متقابل میان مردم و دولت را تقویت کنند.» (m9). «... رابط‌ها به دولت مرکزی کمک می‌کنند تا تصمیمات مناسب‌تری برای مناطق محلی بگیرد.» (m11). «... حکمرانی محلی می‌تواند به‌عنوان رابط درک متقابل میان مردم و دولت را تقویت کنند.» (m5).

مضمون اصلی سوم: توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی

توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی در چارچوب حکمرانی محلی، به عنوان زیربنای نرم توانمندسازی جامعه مدنی، نقشی تعیین کننده در ارتقای ظرفیت کنشگری جمعی و پایداری مشارکت شهروندان ایفا می کند.

یافته های پژوهش نشان می دهد که در بستر اجتماعی و فرهنگی استان خراسان رضوی که با تنوع فرهنگی، تفاوت های سطح توسعه محلی و وجود گروه های اجتماعی آسیب پذیر در برخی مناطق مواجه است، طراحی و اجرای برنامه های اجتماعی توسعه محور، زمینه ساز تقویت سرمایه اجتماعی و ایجاد پویایی در جوامع محلی می شود. این برنامه ها زمانی اثربخش خواهند بود که متناسب با بافت اجتماعی، هنجارهای فرهنگی و نیازهای واقعی جوامع محلی تدوین و اجرا شوند.

بر اساس شبکه مضامین، شناسایی و حمایت هدفمند از گروه های آسیب پذیر محلی، یکی از مؤلفه های کلیدی توانمندسازی اجتماعی محسوب می شود که با کاهش نابرابری ها و تقویت عدالت اجتماعی، مشارکت فراگیرتر شهروندان را امکان پذیر می سازد. همچنین تقویت اعتماد عمومی به حکمرانی محلی که در بستر شفافیت، پاسخگویی و عملکرد اثربخش نهادهای محلی شکل می گیرد، نقش واسطه مهمی در افزایش همبستگی و انسجام اجتماعی ایفا می کند.

یافته ها نشان می دهد که ترویج فرهنگ دموکراسی، حاکمیت قانون و نهادینه سازی فرهنگ مشارکت عمومی در سطح محلی، موجب ارتقای حس تعلق اجتماعی و تبدیل مشارکت شهروندان از کنش های مقطعی به کنشگری فعال و مسئولانه می شود. در مجموع، تحلیل این مضمون بیانگر آن است که در استان خراسان رضوی، توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی مکمل سیاست ها و ساختارهای حکمرانی محلی است و شرط لازم برای مشارکت پایدار و تقویت نقش جامعه مدنی در فرایندهای توسعه محلی به شمار می آید. مضامین اصلی و فرعی «توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی» در خروجی نرم افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۶) می باشد.

جدول ۶. مضامین اصلی و فرعی توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی	طراحی و اجرای برنامه‌های اجتماعی توسعه‌محور	طراحی و اولویت‌بندی برنامه‌های اجتماعی، حمایت از برنامه‌های اجتماعی با ترویج مشارکت زنان و گروه‌های کم‌برخوردار در برنامه‌های توسعه‌محور
	تقویت سرمایه اجتماعی	تقویت روابط اعتماد و همبستگی بین اعضای جامعه، ترویج مشارکت فعال مردم در فعالیت‌های اجتماعی و مدنی، تسهیل ارتباطات و مشارکت‌های اجتماعی
	ایجاد پویایی در جوامع محلی	حمایت از جوانان و گروه‌های نوپا در توسعه ایده‌های اجتماعی و اقتصادی، حمایت از پروژه‌های فرهنگی و هنری برای تقویت هویت و مشارکت اجتماعی
	شناسایی و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر محلی	شناسایی نیازها و چالش‌های خاص گروه‌های آسیب‌پذیر از طریق تحقیقات میدانی، ایجاد بانک اطلاعاتی از گروه‌های آسیب‌پذیر برای تسهیل دسترسی به خدمات حمایتی، حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر در دسترسی به منابع آموزشی، بهداشتی و اقتصادی
	تقویت اعتماد عمومی به حکمرانی محلی	ترویج مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی در بین مقامات و نهادهای محلی، برگزاری جلسات مشورتی منظم با حضور شهروندان برای ارتقای تعامل و اعتماد، ارتقای آگاهی عمومی درباره خدمات و برنامه‌های حکمرانی محلی از طریق رسانه‌ها
	افزایش همبستگی و انسجام اجتماعی در سطح محلی	تقویت روابط میان گروه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی در سطح محلی، حمایت از پروژه‌های مشترک که موجب تقویت همبستگی میان ساکنان محلی می‌شود
	ترویج فرهنگ دموکراسی و حاکمیت قانون در سطح محلی	تقویت آگاهی عمومی در مورد اهمیت حاکمیت قانون و رعایت آن در زندگی روزمره، ترویج احترام به حقوق بشر و تساوی در برابر قانون در میان گروه‌های مختلف اجتماعی
	ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ مشارکت عمومی	ایجاد بسترهای قانونی و ساختاری برای تسهیل مشارکت عمومی در امور محلی، تشویق به مشارکت در برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی از طریق کمیته‌های اطلاع‌رسانی، تقویت فرهنگ گفت‌وگو و تبادل نظر میان گروه‌های مختلف اجتماعی در سطح محلی

چند مورد از نقل قول‌ها در راستای مضمون فرعی «ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ مشارکت عمومی» عبارت‌اند از:

«... ترویج فرهنگ مشارکت عمومی باعث می‌شود که مردم احساس مسئولیت بیشتری نسبت به جامعه خود داشته باشند.» (m6). «نهادینه‌سازی مشارکت عمومی به‌عنوان یک فرهنگ، زمینه‌ساز توسعه پایدار است.» (m14). «... ترویج فرهنگ مشارکت عمومی، اعتماد میان مردم و نهادهای حکمرانی را تقویت می‌کند.» (m7). «... جوامعی که فرهنگ مشارکت عمومی در آن‌ها قوی است، از قدرت اجتماعی بیشتری برخوردارند.» (m13).

مضمون اصلی چهارم: مدیریت منابع و توسعه زیرساخت‌ها

مدیریت منابع و توسعه زیرساخت‌ها به‌عنوان یکی از ارکان ساختاری حکمرانی محلی، نقش اساسی در پایداری و اثربخشی توانمندسازی جامعه مدنی ایفا می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در استان خراسان رضوی، با توجه به گستردگی جغرافیایی، تفاوت‌های سطح برخورداری مناطق و تنوع نیازهای محلی، نحوه تخصیص و مدیریت منابع تأثیر مستقیمی بر میزان مشارکت شهروندان و کارآمدی نهادهای مدنی دارد. بر اساس شبکه مضامین، بهره‌گیری از نمونه‌ها و تجربیات موفق محلی و ملی، به‌عنوان یک راهبرد یادگیرنده، امکان انتقال دانش عملی و کاهش هزینه‌های آزمون و خطا را در فرایند برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های محلی فراهم می‌سازد. تحلیل مضامین فرعی نشان می‌دهد که ایجاد و تقویت منابع مالی پایدار، شرط لازم برای استقلال نسبی نهادهای مدنی و تداوم فعالیت‌های آن‌ها در سطح محلی است؛ امری که از وابستگی به حمایت‌های مقطعی و ناپایدار جلوگیری کرده و امکان برنامه‌ریزی بلندمدت را فراهم می‌آورد. همچنین توسعه زیرساخت‌های موردنیاز برای نهادهای مدنی، از جمله فضاهای فیزیکی، امکانات ارتباطی و ظرفیت‌های نهادی، بستر لازم برای سازمان‌دهی کنش جمعی و افزایش اثربخشی فعالیت‌های مدنی را مهیا می‌سازد. در نهایت، مدیریت بهینه منابع محلی با تأکید بر شفافیت و پاسخگویی، ضمن ارتقای اعتماد عمومی، زمینه مشارکت فعال‌تر شهروندان را فراهم کرده و نقش جامعه مدنی را در تحقق توسعه محلی و عدالت اجتماعی تقویت می‌کند.

به‌طور کلی، مضامین اصلی و فرعی «مدیریت منابع و توسعه زیرساخت‌ها» در خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۷) می‌باشد.

جدول ۷. مضامین اصلی و فرعی مدیریت منابع و توسعه زیرساخت‌ها

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
مدیریت منابع و توسعه زیرساخت‌ها	بهره‌گیری از نمونه‌ها و تجربیات موفق محلی و ملی	مطالعه و تحلیل تجربیات موفق محلی و ملی در حوزه حکمرانی و توسعه اجتماعی، انتقال بهترین شیوه‌ها و تجربیات به نهادهای محلی برای بهبود عملکرد
	ایجاد و تقویت منابع مالی پایدار	توسعه مدل‌های تأمین مالی محلی برای پروژه‌های اجتماعی و اقتصادی پایدار، حمایت از ابتکارات خودکفایی مالی در جوامع محلی از طریق منابع داخلی، ایجاد برنامه‌های جذب سرمایه‌گذاری از بخش‌های خصوصی و دولتی برای پروژه‌های محلی
	توسعه زیرساخت‌های موردنیاز برای نهادهای مدنی	ایجاد و تقویت فضاها و فیزیکی و دیجیتال برای فعالیت‌های نهادهای مدنی، توسعه منابع مالی پایدار برای حمایت از نهادهای مدنی و پروژه‌های آن‌ها
	مدیریت بهینه منابع محلی	شناسایی و اولویت‌بندی منابع محلی بر اساس نیازها و پتانسیل‌های منطقه، ارتقای آگاهی عمومی در مورد ارزش و اهمیت منابع محلی و حفاظت از آن‌ها

چند مورد از نقل قول‌ها در راستای مضمون فرعی «مدیریت بهینه منابع محلی» عبارت‌اند از:

«... بهره‌برداری صحیح از منابع محلی می‌تواند چالش‌های اقتصادی را کاهش دهد و به رفاه عمومی منجر شود.» (m5). «... زمانی که منابع محلی به طور بهینه مدیریت شوند، اثرات مثبت آن بر تمامی سطوح جامعه نمایان می‌شود.» (m9). «... یک سیستم مدیریت منابع محلی مؤثر می‌تواند به رشد اقتصادی و پایداری محیط زیستی کمک کند.» (m7). «... استفاده بهینه از منابع محلی به جوامع محلی قدرت می‌دهد تا به طور مستقل به رشد خود ادامه دهند.» (m11). «... با مدیریت درست منابع محلی، می‌توان از بحران‌ها پیشگیری کرده و ظرفیت‌های منطقه‌ای را شکوفا کرد.» (m6). «... منابع محلی باید به طور هوشمندانه و با در نظر گرفتن نیازهای فعلی و آینده مدیریت شوند.» (m13).

مضمون اصلی پنجم: تقویت نهادهای مدنی و محلی

تقویت نهادهای مدنی و محلی به عنوان هسته نهادی جامعه مدنی در حکمرانی محلی، نقشی تعیین کننده در سازمان دهی مشارکت شهروندان و تبدیل مطالبات اجتماعی به کنش های نهادمند ایفا می کند. یافته های پژوهش نشان می دهد که در استان خراسان رضوی، با توجه به گستردگی ساختارهای محلی، تنوع مأموریت نهادهای مدنی و تفاوت سطح ظرفیت نهادی میان مناطق مختلف، افزایش کارآمدی و بهره وری این نهادها یکی از پیش شرط های اساسی توانمندسازی جامعه مدنی به شمار می آید. بر اساس شبکه مضامین، بهبود ساختارهای سازمانی، شفاف سازی وظایف و ارتقای مهارت های مدیریتی در نهادهای مدنی، زمینه ارائه خدمات مؤثرتر و پاسخگویی بهتر به نیازهای جوامع محلی را فراهم می سازد. تحلیل مضامین فرعی نشان می دهد که حمایت از رشد و تقویت انجمن ها و نهادهای مدنی، نه تنها موجب گسترش دامنه فعالیت های اجتماعی می شود، بلکه با افزایش قدرت چانه زنی و نمایندگی اجتماعی، نقش جامعه مدنی را در فرایندهای تصمیم گیری محلی تقویت می کند. همچنین حمایت مالی و معنوی هدفمند از نهادهای مدنی، به ویژه در مناطق کم برخوردار استان، امکان تداوم فعالیت ها و کاهش وابستگی به منابع ناپایدار را فراهم می آورد. مضامین اصلی و فرعی «تقویت نهادهای مدنی و محلی» در خروجی نرم افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۸) می باشد.

چند مورد از نقل قول ها در راستای مضمون فرعی «افزایش کارآمدی و بهره وری

نهادهای مدنی» عبارت اند از:

«... نهادهای مدنی با افزایش بهره وری می توانند در راستای اهداف اجتماعی و اقتصادی تأثیرگذارتر عمل کنند.» (m5). «... بهره وری بالا در نهادهای مدنی به معنی استفاده بهینه از منابع انسانی و مالی است.» (m2). «... افزایش کارآمدی نهادهای مدنی موجب می شود که این نهادها بتوانند خدمات بهتری به جامعه ارائه دهند.» (m8). «... بهره وری نهادهای مدنی ارتباط مستقیمی با میزان مشارکت مردم در فعالیت های آنها دارد.» (m9). «... نهادهای مدنی یا تمرکز بر بهره وری و کارآمدی می توانند تأثیرات پایدار و ماندگاری در جامعه ایجاد کنند.» (m6).

جدول ۸. مضامین اصلی و فرعی تقویت نهادهای مدنی و محلی

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
تقویت نهادهای مدنی و محلی	افزایش کارآمدی و بهره‌وری نهادهای مدنی	شناسایی و کاهش موانع سازمانی و اداری برای بهبود کارکرد نهادهای مدنی، تقویت مدیریت منابع مالی و انسانی نهادهای مدنی برای استفاده بهینه از امکانات
	حمایت از رشد و تقویت انجمن‌ها و نهادهای مدنی	ارائه مشوق‌های مالی و قانونی برای توسعه و رشد انجمن‌ها و نهادهای مدنی، تقویت ظرفیت‌سازی و آموزش برای مدیران و اعضای انجمن‌ها به‌منظور ارتقای عملکرد آن‌ها، ایجاد و تقویت شبکه‌های همکاری میان نهادهای مدنی برای تبادل تجربیات و هم‌افزایی
	حمایت مالی و معنوی از نهادهای مدنی	ایجاد منابع مالی پایدار برای حمایت از پروژه‌ها و فعالیت‌های نهادهای مدنی، حمایت معنوی از نهادهای مدنی از طریق ارتقای اعتبار و شناخته‌شدن در سطح ملی

مضمون اصلی ششم: آموزش و آگاهی‌بخشی

آموزش و آگاهی‌بخشی در چارچوب حکمرانی محلی، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین سازوکارهای توانمندسازی نرم جامعه مدنی، نقش بنیادینی در ارتقای کیفیت مشارکت شهروندان و افزایش ظرفیت کنشگری آگاهانه ایفا می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در استان خراسان رضوی، با توجه به تنوع سطح تحصیلات، تفاوت دسترسی به منابع اطلاعاتی و پراکندگی جغرافیایی جوامع محلی، طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی هدفمند و متناسب با شرایط محلی، نقشی تعیین‌کننده در افزایش آگاهی عمومی نسبت به حقوق شهروندی، مسئولیت‌های اجتماعی و فرایندهای حکمرانی محلی دارد. بر اساس شبکه مضامین، همکاری راهبردی با رسانه‌ها به‌عنوان یک بستر مؤثر اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی، امکان گسترش دامنه آموزش‌های عمومی، شفاف‌سازی تصمیم‌ها و تقویت گفت‌وگوی اجتماعی را فراهم می‌سازد. این امر به‌ویژه در سطح محلی، با کاهش فاصله اطلاعاتی میان نهادهای حکمرانی و شهروندان، زمینه مشارکت آگاهانه‌تر و مطالبه‌گری مسئولانه‌تر جامعه مدنی را ایجاد می‌کند. همچنین برگزاری آموزش‌های تخصصی برای

فعالان مدنی، مدیران محلی و کنشگران اجتماعی، باهدف ارتقای دانش، مهارت‌های مدیریتی و توان تحلیلی، موجب افزایش اثربخشی کنش‌های مدنی و بهبود تعامل میان نهادهای مدنی و ساختارهای حکمرانی محلی می‌شود. در مجموع، تحلیل این مضمون نشان می‌دهد که در بستر حکمرانی محلی استان خراسان رضوی، آموزش و آگاهی‌بخشی نه تنها یک اقدام مکمل، بلکه پیش شرط اساسی برای تحقق مشارکت پایدار، افزایش اعتماد عمومی و توانمندسازی نهادمند جامعه مدنی به شمار می‌آید. مضامین اصلی و فرعی «آموزش و آگاهی‌بخشی» در خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۹) می‌باشد.

جدول ۹. مضامین اصلی و فرعی آموزش و آگاهی‌بخشی

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
آموزش و آگاهی‌بخشی	همکاری راهبردی با رسانه‌ها برای اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی	ایجاد روابط استراتژیک با رسانه‌های ملی و محلی برای پوشش اخبار و فعالیت‌های نهادهای مدنی، استفاده از رسانه‌ها برای ترویج فرهنگ مشارکت اجتماعی و تشویق به فعالیت‌های مدنی، برگزاری نشست‌ها و کنفرانس‌های خبری مشترک با رسانه‌ها برای اطلاع‌رسانی به عموم مردم
	برگزاری آموزش‌های تخصصی و ارتقای سطح آگاهی عمومی	برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی تخصصی برای اعضای نهادهای مدنی و عمومی، توسعه برنامه‌های آموزشی آنلاین برای دسترسی گسترده‌تر به محتوای آموزشی و ارتقای آگاهی، تقویت برنامه‌های آموزشی برای آشنایی عموم مردم با مسائل حقوقی، اجتماعی و اقتصادی مرتبط با نهادهای مدنی

چند مورد از نقل قول‌ها در راستای مضمون فرعی «همکاری راهبردی با رسانه‌ها برای اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی» عبارت‌اند از:

«... همکاری راهبردی با رسانه‌ها باعث می‌شود که آگاهی عمومی در مورد مسائل اجتماعی به طور مؤثرتری افزایش یابد.» (m8). «... رسانه‌ها با تأکید بر شفافیت و اطلاع‌رسانی، پل ارتباطی بین مردم و نهادهای مدنی ایجاد می‌کنند.» (m3). «... بدون استفاده از رسانه‌ها، دسترسی به طیف گسترده‌ای از جامعه برای اطلاع‌رسانی دشوار است.» (m10). «... رسانه‌ها می‌توانند نقش مهمی در آموزش و آگاهی‌بخشی درباره حقوق و مسئولیت‌های شهروندی ایفا کنند.» (m2). «... برای انتقال پیام‌های مهم به جامعه، تعامل مداوم با رسانه‌های محلی و ملی ضروری است.» (m11).

مضمون اصلی هفتم: مدیریت و برنامه‌ریزی محلی

مدیریت و برنامه‌ریزی محلی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های محوری حکمرانی محلی، نقش واسط میان سیاست‌گذاری، تخصیص منابع و کنش‌های اجرایی در سطح جامعه ایفا می‌کند و به طور مستقیم بر میزان توانمندسازی جامعه مدنی تأثیرگذار است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در استان خراسان رضوی، با توجه به تفاوت‌های قابل توجه میان مناطق شهری، روستایی و حاشیه‌ای، مدیریت کارآمد امور عمومی و برنامه‌ریزی مبتنی بر شناخت دقیق شرایط محلی، شرط لازم برای پاسخگویی به نیازها و افزایش رضایت شهروندان محسوب می‌شود. بر اساس شبکه مضامین، تسهیل در مدیریت امور عمومی محلی، از طریق ساده‌سازی فرایندها و افزایش هماهنگی نهادی، زمینه مشارکت فعال‌تر شهروندان و نهادهای مدنی را فراهم می‌سازد. تحلیل مضامین فرعی نشان می‌دهد که مدیریت تعارضات محلی، به‌ویژه در جوامعی با تنوع اجتماعی و منافع متعارض، یکی از کارکردهای اساسی مدیریت محلی است که با کاهش تنش‌ها و تقویت گفت‌وگو، انسجام اجتماعی را ارتقا می‌بخشد. همچنین شناسایی و توسعه فرصت‌های اقتصادی محلی، در کنار شناسایی، پرورش و بهره‌گیری از استعدادهای بومی، موجب تقویت بنیان‌های اقتصادی جامعه و افزایش تاب‌آوری اجتماعی می‌شود. یافته‌ها حاکی از آن است که برنامه‌ریزی محلی زمانی اثربخش خواهد بود که بر شناسایی نیازها و خواسته‌های واقعی مردم محلی استوار بوده و به بهبود طراحی، مدیریت و اجرای پروژه‌های محلی منجر شود. در مجموع، تحلیل این مضمون نشان می‌دهد که در بستر حکمرانی محلی استان خراسان رضوی، مدیریت و برنامه‌ریزی محلی مشارکت‌محور، نقش تعیین‌کننده‌ای در پیوند میان جامعه مدنی، توسعه

اقتصادی و تحقق توسعه پایدار ایفا می‌کند. مضامین اصلی و فرعی «مدیریت و برنامه‌ریزی محلی» در خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۱۰) می‌باشد.

جدول ۱۰. مضامین اصلی و فرعی مدیریت و برنامه‌ریزی محلی

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
مدیریت و برنامه‌ریزی محلی	تسهیل در مدیریت امور عمومی محل	ایجاد ساختارهای مدیریتی شفاف و کارآمد برای تسهیل در انجام امور عمومی محل، تقویت همکاری و هماهنگی میان نهادهای محلی و سایر ذی‌نفعان برای بهبود مدیریت امور عمومی، آموزش و توانمندسازی مسئولان محلی برای بهبود عملکرد مدیریتی و بهره‌وری در امور عمومی
	مدیریت تعارضات محلی	توسعه مهارت‌های میانجیگری و حل تعارض برای اعضای نهادهای محلی و شهروندان، توسعه فرایندهای مشاوره‌ای و مذاکره برای کاهش تنش‌ها و حل تعارضات محلی
	شناسایی و توسعه فرصت‌های اقتصادی	تحلیل و شناسایی منابع و ظرفیت‌های اقتصادی موجود در سطح محلی، ایجاد همکاری‌های راهبردی میان نهادهای محلی، دولتی و خصوصی برای شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری، تشویق به راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در راستای رشد اقتصادی محلی
	شناسایی، پرورش و بهره‌گیری از استعدادها محلی	ایجاد بانک اطلاعاتی برای شناسایی استعدادها و مهارت‌های محلی در زمینه‌های مختلف، تقویت برنامه‌های مشاوره‌ای برای راهنمایی و هدایت استعدادهای محلی
	شناسایی نیازها و خواسته‌های مردم محلی	برگزاری نظرسنجی‌ها و مصاحبه‌های میدانی برای جمع‌آوری اطلاعات از مردم محلی درباره نیازها و خواسته‌هایشان، استفاده از گروه‌های کانونی و نشست‌های مشارکتی برای شناسایی مشکلات و انتظارات جامعه محلی
	بهبود طراحی، مدیریت و اجرای پروژه‌های محلی	استفاده از رویکردهای مشارکتی در طراحی پروژه‌ها برای درگیر کردن جامعه محلی، تقویت همکاری میان نهادهای دولتی، محلی و بخش خصوصی برای اجرای پروژه‌ها

چند مورد از نقل قول‌ها در راستای مضمون فرعی «شناسایی، پرورش و بهره‌گیری

از استعدادهای محلی» عبارت‌اند از:

«... بهره‌گیری از ظرفیت‌های محلی نیازمند ایجاد فرصت‌های برابر برای شکوفایی استعدادهاست.» (m4). «... شناسایی استعدادها، اولین قدم در ایجاد جوامع پایدار و توانمند است.» (m7). «... حمایت از استعدادهای محلی باعث می‌شود که جوانان احساس تعلق بیشتری به جامعه خود داشته باشند.» (m12). «... شناسایی و تقویت استعدادها در سطح محلی می‌تواند به کاهش مهاجرت نخبگان منجر شود.» (m8). «... جامعه‌ای که به استعدادهای محلی خود بها دهد، در مسیر رشد و پیشرفت پایدار قرار خواهد گرفت.» (m6). «... پرورش استعدادهای محلی به معنای سرمایه‌گذاری در آینده جامعه است.» (m5).

مضمون اصلی هشتم: مشارکت و تصمیم‌گیری

مشارکت و تصمیم‌گیری در چارچوب حکمرانی محلی، به‌عنوان یکی از ارکان بنیادین توانمندسازی جامعه مدنی، نقشی اساسی در ارتقای کیفیت سیاست‌ها و مشروعیت تصمیم‌های محلی ایفا می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در استان خراسان رضوی، با توجه به گستردگی قلمرو، تنوع اجتماعی و تفاوت ظرفیت‌های مدیریتی در سطوح محلی، به‌کارگیری مدیران بومی و محلی نقش مهمی در هم‌راستاسازی تصمیم‌ها با نیازها، اولویت‌ها و حساسیت‌های جوامع محلی دارد. حضور مدیران آشنا با بافت اجتماعی و فرهنگی منطقه، زمینه اعتمادسازی و تعامل مؤثرتر میان شهروندان و ساختارهای حکمرانی محلی را فراهم می‌سازد. بر اساس شبکه مضامین، مشارکت شهروندان در فرایندهای تصمیم‌گیری محلی، زمانی به توانمندسازی واقعی جامعه مدنی منجر می‌شود که از قالب‌های صوری و مشورتی فراتر رفته و در قالب سازوکارهای نهادمند و مستمر تحقق یابد. ایجاد بسترهای مشارکت فعال شهروندان، از جمله شوراها، مجامع محلی و فرایندهای گفت‌وگوی اجتماعی، موجب افزایش شفافیت، پاسخگویی و کاهش فاصله میان مردم و مسئولان می‌شود. یافته‌ها حاکی از آن است که چنین رویکردی نه تنها کیفیت تصمیم‌گیری‌های محلی را بهبود می‌بخشد، بلکه با تقویت حس تعلق اجتماعی و مسئولیت‌پذیری شهروندان، پایداری حکمرانی محلی و نقش آفرینی مؤثر جامعه مدنی را در استان خراسان رضوی تقویت می‌کند. مضامین اصلی و فرعی «مشارکت و تصمیم‌گیری

در حکمرانی محلی» در خروجی نرم افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۱۱) می باشد.

جدول ۱۱. مضامین اصلی و فرعی مشارکت و تصمیم گیری

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
مشارکت و تصمیم گیری	به کارگیری مدیران بومی و محلی	شناسایی و انتخاب مدیران بومی با توجه به تخصص های محلی و آشنایی با مسائل منطقه، ایجاد برنامه های توانمندسازی برای پرورش مدیران محلی و ارتقای مهارت های مدیریتی آنان
	مشارکت شهروندان در فرایندهای تصمیم گیری محلی	ایجاد کانال های ارتباطی مؤثر برای تبادل نظرات و پیشنهادات شهروندان در تصمیم گیری های محلی، تشویق به مشارکت فعال گروه های مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در تصمیم گیری های محلی
	ایجاد بسترهای مشارکت فعال شهروندان	برگزاری جلسات مشورتی محلی برای گفتگو و تبادل نظر میان شهروندان و مسئولان در خصوص مسائل منطقه ای، تشویق به تشکیل کمیته های محلی برای بررسی و تصمیم گیری در مسائل اجتماعی و اقتصادی محلی

چند مورد از نقل قول ها در راستای مضمون فرعی «به کارگیری مدیران بومی و محلی» عبارت اند از:

«... استفاده از مدیران محلی باعث افزایش اعتماد مردم به ساختارهای حکمرانی می شود.» (m7). «... مدیران بومی به دلیل شناخت عمیق از فرهنگ و مشکلات منطقه، تصمیمات مؤثرتری اتخاذ می کنند.» (m10). «... مدیران بومی می توانند ارتباطی قوی تر و مؤثرتر با مردم منطقه برقرار کنند.» (m8). «... مدیران بومی بهتر می توانند منابع محلی را شناسایی و از آن ها بهره برداری کنند.» (m11). «... حضور مدیران بومی در رأس تصمیم گیری ها، باعث می شود مردم به برنامه ها اعتماد بیشتری داشته باشند.» (m6). «... مدیران محلی به دلیل شناخت جزئیات فرهنگی و اجتماعی منطقه، در اجرای سیاست ها موفق تر هستند.» (m9).

مضمون اصلی نهم: عدالت اجتماعی و شفافیت

عدالت اجتماعی و شفافیت به عنوان دو اصل بنیادین در حکمرانی محلی، نقشی تعیین کننده در شکل گیری اعتماد عمومی، کارآمدی نهادهای مدنی و کاهش نابرابری های ساختاری ایفا می کنند. یافته های پژوهش نشان می دهد که در استان خراسان رضوی، با توجه به گستردگی جغرافیایی، تنوع اجتماعی و تفاوت سطح برخورداری مناطق شهری، روستایی و حاشیه ای، تحقق عدالت اجتماعی مستلزم استقرار سازوکارهای شفاف، پاسخگو و مبتنی بر نظارت مستمر است. در چنین بستری، پایش و ارزیابی مداوم عملکرد نهادهای مدنی و محلی، به عنوان یکی از مضامین محوری، امکان شناسایی شکاف های اجرایی، نابرابری در توزیع منابع و انحراف از اهداف توسعه محلی را فراهم می سازد و زمینه اصلاح سیاست ها و تصمیم های محلی را تقویت می کند. بر اساس شبکه مضامین استخراج شده، پاسخگویی شفاف نهادهای حکمرانی محلی به نظارت جامعه مدنی، به ویژه در مناطق متنوع و چندسطحی استان خراسان رضوی، عاملی کلیدی در کاهش فاصله میان مردم و ساختارهای تصمیم گیر محسوب می شود. ارائه گزارش های دقیق، به موقع و مبتنی بر داده های واقعی، شفافیت فرایندها و تصمیم گیری های محلی را افزایش می دهد و از طریق دسترسی عمومی به اطلاعات، زمینه مقابله با تبعیض و تصمیم گیری های غیرمنصفانه را فراهم می سازد. مضامین اصلی و فرعی «عدالت اجتماعی و شفافیت» در خروجی نرم افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۱۲) می باشد.

چند مورد از نقل قول ها در راستای مضمون فرعی «پایش و ارزیابی مستمر عملکرد

نهادهای مدنی» عبارت اند از:

- «... بدون پایش مداوم، عملکرد نهادهای مدنی نمی تواند به درستی تحلیل و بهبود یابد.»
(m2). «... ارزیابی مستمر به شناسایی نقاط قوت و ضعف نهادهای مدنی کمک شایانی می کند.» (m7). «... پایش منظم عملکرد، باعث افزایش شفافیت و اعتماد عمومی به نهادهای مدنی می شود.» (m10). «... نهادهای مدنی برای تحقق اهداف خود نیازمند ارزیابی دقیق و بازخوردهای مداوم هستند.» (m5). «... ارزیابی عملکرد، به نهادهای مدنی امکان می دهد که برنامه های خود را با نیازهای جامعه هماهنگ کنند.» (m3).

جدول ۱۲. مضامین اصلی و فرعی عدالت اجتماعی و شفافیت

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
عدالت اجتماعی و شفافیت	پایش و ارزیابی مستمر عملکرد نهادهای مدنی	برگزاری ارزیابی‌های دوره‌ای برای تحلیل نتایج و عملکرد نهادهای مدنی در راستای اهداف اجتماعی و توسعه‌ای، استفاده از بازخوردهای جامعه هدف برای ارزیابی اثرات برنامه‌ها و فعالیت‌های نهادهای مدنی
	پاسخگویی شفاف به نظارت جامعه مدنی بر عملکردها	ایجاد سیستم‌های بازخورد دوطرفه بین نهادهای مدنی و ذی‌نفعان برای شفاف‌سازی و بهبود فرایندهای اجرایی
	شفافیت فرایندها و تصمیم‌گیری‌های حکمرانی محلی	برگزاری جلسات عمومی و هم‌اندیشی برای توضیح و تبادل نظر در خصوص تصمیمات مهم محلی با حضور مسئولان و شهروندان، تشویق به بازخورد از سوی شهروندان پس از اتخاذ تصمیمات به منظور شفاف‌سازی و اصلاح فرایندها
	تقویت عدالت اجتماعی	ایجاد سیاست‌های حمایتی برای گروه‌های کم‌برخوردار و آسیب‌پذیر به منظور کاهش نابرابری‌های اجتماعی، توسعه برنامه‌های آموزشی و آگاهی‌بخشی برای ترویج فرهنگ عدالت اجتماعی در سطح جامعه

مضمون اصلی دهم: نوآوری و فناوری

نوآوری و فناوری در حوزه حکمرانی محلی و نهادهای مدنی، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی تحول و بهبود کارآمدی ساختارهای مدیریتی، نقشی اساسی در افزایش توان پاسخ‌گویی، شفافیت و پویایی نظام حکمرانی ایفا می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در استان خراسان رضوی، با توجه به گستردگی جغرافیایی، تفاوت ظرفیت‌های زیرساختی و تنوع جمعیتی مناطق شهری و روستایی، استفاده از نوآوری و فناوری، به‌ویژه سامانه‌های دیجیتال، پلتفرم‌های هوشمند و ابزارهای نظارت الکترونیکی، امکان مدیریت یکپارچه اطلاعات، تسهیل جریان تصمیم‌گیری و افزایش سرعت دسترسی به داده‌های قابل‌انکار را فراهم می‌سازد. حمایت از نوآوری در نهادهای مدنی و ساختارهای حکمرانی

محلی استان، علاوه بر کاهش بروکراسی و بهبود فرایندهای مدیریتی، زمینه بروز خلاقیت‌های محلی و ارتقای الگوهای مشارکتی در سطوح شهری و روستایی را ایجاد می‌کند. بهره‌گیری از فناوری‌های نوین موجب کاهش خطاهای انسانی، ارتقای شفافیت و تقویت اعتماد عمومی می‌شود و شهروندان را قادر می‌سازد با مشارکت آگاهانه در تصمیم‌گیری‌ها، به تقویت پایداری و اثربخشی حکمرانی محلی کمک کنند. مضامین اصلی و فرعی «نوآوری و فناوری» در خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 مطابق جدول (۱۳) می‌باشد.

جدول ۱۳. مضامین اصلی و فرعی نوآوری و فناوری

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
نوآوری و فناوری	تشویق و حمایت از نوآوری در نهادهای مدنی و حکمرانی محلی	تشویق به ابتکارات و نوآوری‌ها، پشتیبانی از طرح‌های نوآورانه و فناوری‌های جدید، تخصیص منابع مالی و تسهیلات برای پروژه‌های نوآورانه در نهادهای مدنی و ابتکارات حکمرانی محلی
	فراهم‌سازی و توسعه بسترهای فناورانه	توسعه ابزارهای دیجیتال برای تسهیل جمع‌آوری نظرات جامعه، تأمین تجهیزات و فناوری‌های لازم برای تسهیل ارتباطات و همکاری‌های نهادهای مدنی، ایجاد فضای حمایتی برای استارت‌آپ‌ها و پروژه‌های فناورانه در بخش‌های حکمرانی محلی و نهادهای مدنی

چند مورد از نقل‌قول‌ها در راستای مضمون فرعی «فراهم‌سازی و توسعه بسترهای

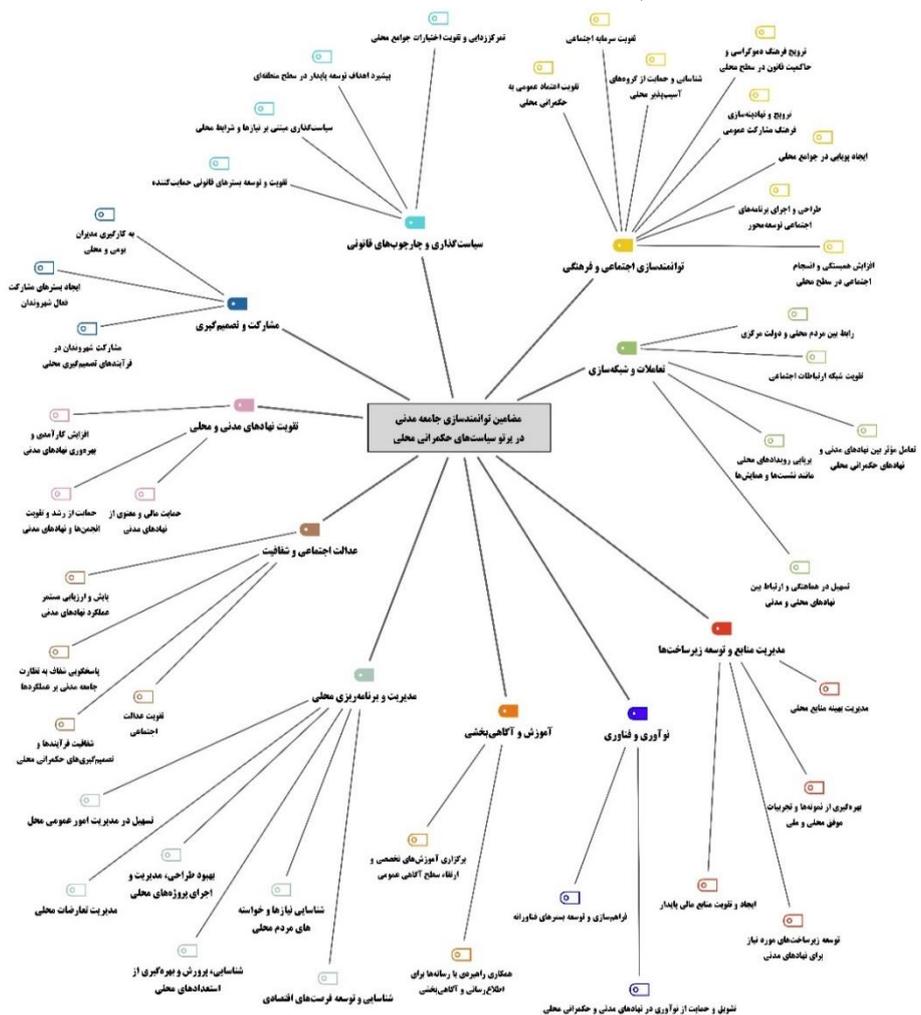
فناورانه» عبارت‌اند از:

- «... فراهم‌سازی بسترهای فناورانه، امکان دسترسی سریع و آسان به اطلاعات را برای نهادهای مدنی فراهم می‌کند.» (m5). «... توسعه فناوری در نهادهای مدنی به بهبود فرایندها و افزایش بهره‌وری کمک می‌کند.» (m3). «... استفاده از بسترهای فناورانه، به نهادهای مدنی این امکان را می‌دهد که خدمات خود را به طور مؤثرتر ارائه دهند.» (m9). «... فناوری می‌تواند به بهبود نظارت بر عملکرد نهادهای مدنی کمک کند.»

(m12). «... توسعه بسترهای فناورانه در نهادهای مدنی، زمینه‌ساز نوآوری و پیشرفت در فرایندها می‌شود.» (m4).

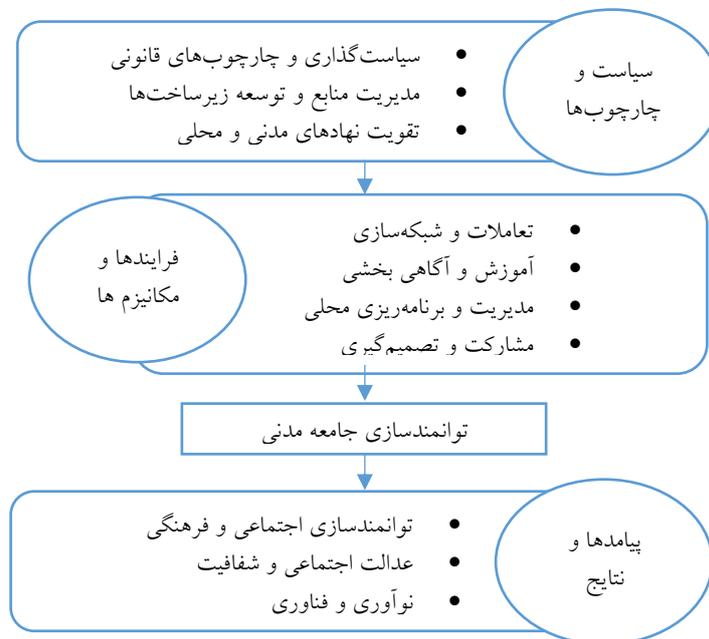
بنابراین، مضامین اصلی و فرعی استخراج شده از داده‌های پژوهش حاضر در خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 مطابق شکل (۴) می‌باشد.

شکل ۴. خروجی نرم‌افزار MAXQDA 2020 از مضامین اصلی و فرعی تحقیق

در مجموع باتوجه به یافته‌های پژوهش حاضر، مدل مفهومی پژوهش نشان می‌دهد که توانمندسازی جامعه مدنی در پرتو سیاست‌های حکمرانی محلی، فرایندی سلسله‌مراتبی و پویا است که با پیش‌نیازها و ورودی‌های ساختاری آغاز می‌شود. این پیش‌نیازها شامل سیاست‌گذاری و چارچوب‌های قانونی منطقه‌ای، مدیریت منابع و توسعه زیرساخت‌های محلی، و تقویت نهادهای مدنی و محلی است که زمینه لازم برای تحقق توانمندسازی را فراهم می‌آورد. پس از ایجاد این بسترها، فرایندهای میانجی شامل تعاملات و شبکه‌سازی بین نهادها و جامعه، آموزش و آگاهی‌بخشی عمومی و برنامه‌ریزی و مشارکت محلی، ظرفیت‌ها و مهارت‌های لازم برای توانمندسازی را فعال می‌کنند. این فرایندها در نهایت منجر به پیامدهای ملموس و اثرگذار می‌شوند که شامل توانمندسازی اجتماعی و فرهنگی، افزایش عدالت اجتماعی و شفافیت، و توسعه نوآوری و فناوری در سطح محلی است. این چارچوب مفهومی، مسیر منطقی و علی بین ورودی‌ها، فرایندها و پیامدها را به شکلی یکپارچه و علمی نمایش می‌دهد. مدل استخراج شده از یافته‌های پژوهش مطابق شکل (۵) می‌باشد.

شکل ۵. مدل استخراج شده از یافته‌های پژوهش

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد توانمندسازی جامعه مدنی در پرتو سیاست‌های حکمرانی محلی، پدیده‌ای چندبعدی و نهادمند است که تحقق آن مستلزم هم‌افزایی میان چارچوب‌های قانونی، سازوکارهای تعاملی، ظرفیت‌های اجتماعی - فرهنگی و نظام‌های مدیریتی محلی است. شبکه مضامین استخراج شده حاکی از آن است که سیاست‌گذاری محلی زمانی به توانمندسازی واقعی جامعه مدنی منجر می‌شود که از رویکردهای متمرکز و یکسان‌نگر فاصله گرفته و با تمرکز بر نیازها، ظرفیت‌ها و شرایط بومی، زمینه واگذاری اختیارات، تمرکززدایی و توسعه چارچوب‌های قانونی حمایت‌کننده را فراهم آورد؛ در غیر این صورت، مشارکت جامعه مدنی در سطحی نمادین و ناپایدار باقی خواهد ماند. قضیه معنایی محوری دیگر آن است که تعاملات نهادمند و شبکه‌سازی پایدار، نقش واسط و تسهیل‌گر اساسی در تبدیل سیاست‌های محلی به کنش توانمندساز ایفا می‌کنند. بر اساس شبکه مضامین، ارتباط مستمر و سازمان‌یافته میان نهادهای مدنی، جوامع محلی و ساختارهای حکمرانی، نه تنها موجب تقویت سرمایه اجتماعی و اعتماد متقابل می‌شود، بلکه امکان انتقال مطالبات محلی، هماهنگی نهادی و هم‌راستاسازی تصمیم‌ها با واقعیت‌های میدانی را فراهم می‌سازد.

در غیاب چنین شبکه‌هایی، سیاست‌های حکمرانی محلی با گسست اجرایی و کاهش اثربخشی مواجه خواهند شد. از منظر اجتماعی - فرهنگی، یافته‌ها دلالت بر این دارد که توانمندسازی جامعه مدنی صرفاً به تقویت ساختارها محدود نمی‌شود، بلکه نیازمند شکل‌گیری پویایی اجتماعی، نهادینه‌سازی فرهنگ مشارکت، ترویج دموکراسی محلی و تقویت اعتماد عمومی است. شبکه مضامین نشان می‌دهد که حمایت هدفمند از گروه‌های آسیب‌پذیر، ارتقای همبستگی اجتماعی و افزایش انسجام محلی، بستر لازم برای کنشگری مؤثر جامعه مدنی را فراهم می‌آورد و موجب می‌شود مشارکت شهروندان از سطح واکنشی به سطح کنشگری فعال و مسئولانه ارتقا یابد. همچنین نتایج پژوهش بیانگر آن است که مدیریت منابع و توسعه زیرساخت‌ها، شرط لازم برای پایداری توانمندسازی جامعه مدنی در حکمرانی محلی محسوب می‌شود.

ایجاد منابع مالی پایدار، بهره‌گیری از تجربیات موفق و توسعه زیرساخت‌های فیزیکی و نهادی، امکان برنامه‌ریزی بلندمدت نهادهای مدنی را فراهم کرده و از وابستگی آن‌ها به حمایت‌های مقطعی جلوگیری می‌کند. این امر به طور مستقیم بر کارآمدی، بهره‌وری و استقلال نسبی نهادهای مدنی تأثیرگذار است. در سطح مدیریتی، شبکه مضامین نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی و مدیریت محلی زمانی به توانمندسازی جامعه مدنی می‌انجامد که بر شناخت دقیق نیازها، استعدادها و فرصت‌های اقتصادی محلی استوار باشد و با مشارکت شهروندان و مدیران بومی اجرا شود. چنین رویکردی نه تنها کیفیت تصمیم‌گیری‌های محلی را بهبود می‌بخشد، بلکه زمینه مدیریت تعارضات، افزایش رضایت عمومی و تقویت حس تعلق اجتماعی را نیز فراهم می‌سازد. در نهایت، قضیه معنایی کلان پژوهش حاکی از آن است که عدالت اجتماعی، شفافیت و بهره‌گیری از نوآوری و فناوری، عناصر پیشران توانمندسازی پایدار جامعه مدنی در حکمرانی محلی به شمار می‌آیند.

شفافیت فرایندها، پاسخگویی نهادها و نظارت جامعه مدنی، اعتماد عمومی را تقویت کرده و امکان مشارکت آگاهانه را افزایش می‌دهد؛ درحالی که توسعه بسترهای فناورانه و حمایت از نوآوری، ظرفیت‌های جدیدی برای تعامل، اطلاع‌رسانی و کنش جمعی در سطح محلی ایجاد می‌کند. براین اساس، توانمندسازی جامعه مدنی نه نتیجه یک عامل منفرد، بلکه برآیند شبکه‌ای از سیاست‌ها، تعاملات، ساختارها و فرهنگ‌های محلی است که در قالب حکمرانی محلی کارآمد و مشارکت‌محور معنا می‌یابد.

باتوجه به یافته‌های پژوهش حاضر و مضمون‌های اصلی و فرعی استخراج شده، می‌توان گفت که همخوانی و همسویی میان نتایج این پژوهش و پیشینه مطالعاتی موجود مشاهده می‌شود. برای مثال، مضمون «تمرکززدایی و تقویت اختیارات جوامع محلی» با نتایج پژوهش‌های امیرآبادی و امینی (۱۴۰۲)، واعظی و وطن‌دوست (۱۴۰۲)، خادمی کوهی و همکاران (۱۴۰۱)، کوزه‌گر و رضائی (۱۳۹۹) و علی‌مرادی و همکاران (۱۳۹۷) همراستا بوده و بر ضرورت واگذاری اختیارات و تقویت ظرفیت تصمیم‌گیری محلی تأکید دارد. همچنین مضمون‌های «شفافیت»، «پاسخگویی»، «ارتقای مشارکت مردمی» و «تقویت نهادهای مدنی» با یافته‌های تبار و همکاران (۱۴۰۳)، شیرعلی (۱۴۰۰) و Yuwono

(2016) در رابطه با تأثیر مثبت مشارکت و شفافیت بر مشروعیت و پایداری حکمرانی، همسو هستند. مضمون «تعاملات و شبکه‌سازی» نیز با نتایج پژوهش‌های Langmann et al. (2023) و Katiah et al. (2017) در خصوص ظرفیت‌سازی مشارکتی و پیوند میان سازمان‌های غیردولتی و جامعه محلی مطابقت دارد. از سوی دیگر، مضمون‌هایی نظیر «نوآوری و فناوری»، «مدیریت منابع و توسعه زیرساخت‌ها» و «آموزش و آگاهی‌بخشی» با تأکید (Carmona (2019) و Katiah et al. (2017) بر لزوم توانمندسازی فناورانه و دانش‌محور نهادهای محلی، همخوان است. همچنین، توجه به «عدالت اجتماعی»، «توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر»، و «تقویت همبستگی اجتماعی» در این تحقیق، مکمل یافته‌های فرجی و همکاران (۱۳۹۹) و Uddin (2019) است که بر پر کردن شکاف‌های موجود و بهره‌برداری از ظرفیت‌های مغفول‌مانده در راستای توسعه پایدار تأکید داشتند.

باتوجه به یافته‌های پژوهش حاضر، در این بخش پیشنهاداتی ارائه می‌گردد:

- نهادهای سیاست‌گذار محلی و ملی باید فرایندهای قانون‌گذاری را با تمرکز بر نیازها و شرایط بومی هر منطقه طراحی کنند و از رویکردهای یکسان‌نگر و متمرکز فاصله بگیرند.
- تمرکززدایی و تفویض اختیار به جوامع محلی باید به طور نظام‌مند و مبتنی بر ظرفیت‌های بومی انجام شود تا توانمندسازی جامعه مدنی پایدار و مؤثر باشد.
- تدوین و توسعه بسترهای قانونی حمایت‌کننده برای ایجاد نهادهای مدنی و برنامه‌های اجتماعی توسعه‌محور، از جمله حمایت‌های مالی و حقوقی بلندمدت، ضروری است.
- برگزاری منظم رویدادهای محلی، نشست‌ها و همایش‌ها با مشارکت فعال نهادهای مدنی و حکمرانی محلی، نقش کلیدی در تقویت ارتباطات اجتماعی و تبادل تجربیات دارد.
- ایجاد شبکه‌های واسط میان جامعه محلی و دولت مرکزی برای انتقال مطالبات، هماهنگی بین نهادها و هم‌راستاسازی تصمیم‌ها با واقعیت‌های میدانی ضروری است.
- توصیه می‌شود ابزارها و مکانیزم‌های الکترونیکی و دیجیتال برای تقویت تعاملات میان نهادها و تسهیل هماهنگی مورد استفاده قرار گیرد.

- شناسایی و حمایت هدفمند از گروه‌های آسیب‌پذیر و تقویت انسجام اجتماعی، زمینه‌ساز مشارکت فعال و مسئولانه شهروندان است.
- نهادهای مدنی باید از طریق کمپین‌های اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی، اعتماد عمومی را تقویت کرده و انگیزه مشارکت را افزایش دهند.
- حمایت‌های مالی، معنوی و آموزشی مستمر از نهادها و انجمن‌های مدنی، کارآمدی و بهره‌وری آن‌ها را افزایش می‌دهد.
- همکاری راهبردی با رسانه‌ها و سازمان‌های اطلاع‌رسانی برای ارتقای سطح آگاهی عمومی و آموزش شهروندان توصیه می‌شود.
- برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی برای اعضای نهادهای مدنی و مدیران محلی، موجب افزایش مهارت‌ها و توانمندی اجرایی در سطح جامعه می‌شود.
- طراحی و اجرای پروژه‌های محلی باید مبتنی بر شفافیت، ارزیابی مستمر و بازخورد جامعه مدنی باشد.
- به‌کارگیری مدیران بومی و تشویق به مشارکت مستقیم جامعه مدنی در تصمیم‌ها، شفافیت و پاسخگویی را افزایش می‌دهد.
- پایش مستمر عملکرد نهادها و پاسخگویی شفاف به جامعه مدنی، اعتماد عمومی را تقویت می‌کند و امکان مشارکت آگاهانه شهروندان را فراهم می‌آورد.
- تشویق نهادهای مدنی و ساختارهای حکمرانی محلی به نوآوری و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، ظرفیت‌های جدیدی برای اطلاع‌رسانی، ارتباطات و کنش جمعی ایجاد می‌کند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Zahra Rajaei

<http://orcid.org/0000-0002-2355-3471>

منابع

۱. آبیاری، منصور، مسعودنیا، حسین، شهرام‌نیا، امیرمسعود، حاتمی، عباس (۱۳۹۶). نقش حکومت‌های محلی در فرآیند توسعه سیاسی، مطالعه موردی: ایران، سیاست جهانی، دوره ۶، شماره ۱. [doi: 10.22124/wp.2017.2391](https://doi.org/10.22124/wp.2017.2391)
۲. امیرآبادی، محمد، امینی، سید جواد (۱۴۰۲). تدوین راهبردهای بهینه سازی حکمرانی امور محلی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه حکمرانی متعالی، سال ۴، شماره ۱۵. [doi: 20.1001.1.28212614.1403.4.3.1.4](https://doi.org/20.1001.1.28212614.1403.4.3.1.4)
۳. اسدی اوجاق، نادر، حمیدپور رازیان، رسول (۱۴۰۱). امکان‌سنجی ظرفیت حقوقی شوراهای اسلامی در اعمال حکمرانی محلی، فصلنامه حکمرانی متعالی، سال ۳، شماره ۱۰.
۴. امینی، علیرضا، یاری، علیرضا (۱۴۰۰). بسترها و موانع تحقق جامعه مدنی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علمی جامعه‌شناسی سیاسی ایران، سال ۴، شماره ۴.
۵. حمیدی، فیصل، امینی، علی‌اکبر، کهرازه، یاسر (۱۴۰۱). تبیین راهکارهای گسترش جامعه مدنی در ایران، ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، دوره ۵، شماره ۱۱.
۶. خادمی کوهی، مرتضی، ذوالفقاری، سید محمد، بیگلری، احمد، خادمی کوهی، روح اله (۱۴۰۱). توانمندسازی بازوی دولت در حکمرانی متعالی از دید تمرکززدایی و توسعه حکمرانی استانی، فصلنامه حکمرانی متعالی، سال ۳، شماره ۱۰. [doi: 20.1001.1.28212614.1401.3.2.4.4](https://doi.org/20.1001.1.28212614.1401.3.2.4.4)
۷. رضاییگی ثانی، راضیه (۱۴۰۲). برگرفته از روزنامه همشهری.
۸. روستا، مجید، سرور، رحیم (۱۳۹۳). اصول و مبانی توانمندسازی مناطق هدف برای نوسازی شهری و برنامه‌های بهبود (سکونت‌گاه‌های غیررسمی و بافت فرسوده)، دانشگاه آزاد اسلامی شهر ری.
۹. شیرعلی، اسماعیل (۱۴۰۰). مفهوم شناسی مردمی سازی حکمرانی، حکمرانی متعالی، شماره هشتم.
۱۰. علی مرادی، ظهیر، شمس، عبدالحمید، جهانگیری، علی (۱۳۹۷). طراحی مدل ارزیابی خودگردانی محلی در سطح استان‌های جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مدیریت دولتی، دوره ۱۰، شماره ۴. [doi: 10.22059/jipa.2019.261243.2303](https://doi.org/10.22059/jipa.2019.261243.2303)
۱۱. فرجی، سید جلال‌الدین، امینی، سیدجواد، جعفری نودز، مرجان، آرش، مجید (۱۳۹۹). آینده بین‌المللی سازی کلان‌شهرهای ایران مبتنی بر رقابت‌پذیری حکومت‌های محلی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه راهبرد، سال ۲۹، شماره ۹۵.

۱۲. کوشش تبار، محسن، میرقادری، سید امیرحسین، سلیمانی، منصور (۱۴۰۳). کاوشی در گستره حکمرانی محلی باتوجه به توسعه کارآفرینی، فصلنامه حکمرانی متعالی، سال ۵، شماره ۱۷.

۱۳. کوزه گر، لطفعلی، رضایی، مصطفی (۱۳۹۹). رهیافت توسعه؛ تمرکززدایی از حکومت ملی به حکومت محلی، توسعه پایدار محیط جغرافیایی، سال ۲، شماره ۳. [doi: 10.52547/sdge.2.3.149](https://doi.org/10.52547/sdge.2.3.149)

۱۴. واعظی، سید کمال، وطن دوست، علی (۱۴۰۲). شناسایی و انتخاب مسائل عمومی برای بهبود تصمیمات توسعه‌ای مدیران محلی مورد مطالعه: مناطق محروم استان اصفهان، توسعه محلی روستایی - شهری، دوره ۱۵، شماره ۲. [doi: 10.22059/jrd.2023.361546.668800](https://doi.org/10.22059/jrd.2023.361546.668800)

15. Akhmouch, A., & Correia, F. (2016). The 12 OECD principles on water governance When science meets policy. *Utilities Policy*, 43(10): 121-134.
16. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
17. Blanken, M., Wiebrecht, F., & Gafuri, A. (2025). From Aid to Empowerment: The Impact of Democracy Assistance on Civil Society. *The Journal of Development Studies*, 1-19.
18. Carmona, R. (2019). Empowering cities and citizens within emerging models of multilevel governance. *Ciência & Trópico*.
19. Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and psychological measurement*, 20(1), 37-46.
20. Dushkova, D., & Ivlieva, O. (2024). Empowering communities to act for a change: A review of the community empowerment programs towards sustainability and resilience. *Sustainability*, 16(19), 8700.
21. Dekker, P. (2021). Review of the book Civil society. Between concepts and empirical grounds, Egholm, L. & Kaspersen, LB (eds.) , 2021. *Voluntas*, 32(5), 1182-1183.
22. Katiah, K., Subekti, S., Supriyono, S., & Nawawi, I. (2017). Massive Change: Reinforce the Role of People's Empowerment Through Local Potency.
23. Kamruzzaman, P., & White, S. (2018). Empowerment and Community Participation. *The International Encyclopedia of Anthropology*.
24. Kruahong, S., Tankumpuan, T., Kelly, K., Davidson, P. M., & Kuntajak, P. (2023). Community empowerment: A concept analysis. *Journal of advanced nursing*, 79(8), 2845-2859.

25. Leal Filho, W., Marisa Azul, A., Brandli, L., Lange Salvia, A., Ozuyar, P. G., & Wall, T. (Eds). (2021). Peace, Justice and Strong Institutions. Cham: *Springer International Publishing*.
26. Langmann, S., Bezemer, P., & Pick, D. (2023). Local community capacity building: exploring non-governmental organizations approaches in Tamil Nadu. *Community Development Journal*.
27. Llorente-Alonso, M., García-Ael, C., & Topa, G. (2024). A meta-analysis of psychological empowerment: Antecedents, organizational outcomes, and moderating variables. *Current Psychology*, 43(2), 1759-1784.
28. McHugh, M. L. (2012). Interrater reliability: the kappa statistic. *Biochemia medica*, 22(3), 276-282.
29. Pudjono, A. N. S., Wibisono, D., & Fatima, I. (2025). Advancing local governance: a systematic review of performance management systems. *Cogent Business & Management*, 12(1), 2442545.
30. Setiawan, A., Tjiptoherijanto, P., Mahi, B. R., & Khoirunurrofik, K. (2022). The impact of local government capacity on public service delivery: Lessons learned from decentralized Indonesia. *Economies*, 10(12), 323.
31. Salvador, M., & Sancho, D. (2023). Local governments facing turbulence: robust governance and institutional capacities. *Social Sciences*, 12(8), 462.
32. Sander, A. (2023). Rethinking shrinking civic space in the Global Souths—how development donors contribute to the restriction of civil society in Jordan. *Democratization*, 30(1), 22-39.
33. Uddin, N. (2019). Empowerment through participation in local governance: the case of Union Parishad in Bangladesh. *Public Administration and Policy*.
34. Walton, O., & Aslam, W. (2024). Challenging and reinforcing the status quo: Services, civil society and conflict in the MENA region. *World Development*, 181, 106685.
35. Yuwono, T. (2016). Local Good Governance Sustainability: Roles of Civil Society in Surakarta City, Indonesia. *Jurnal Studi Pemerintahan: Journal of Government and Politics*, 7, 266-287.
36. Yi, Chengzhi, and Xinyi Qiu. "From local government to local governance: A systematic literature review and future research agenda." *Australian Journal of Public Administration* 84, no. 1 (2025): 102-124.

37. Zhao, B., Cheng, S., Schiff, K. J., & Kim, Y. (2023). Digital transparency and citizen participation: Evidence from the online crowdsourcing platform of the City of Sacramento. *Government Information Quarterly*, 40(4), 101868.

References [In Persian]

1. Abiar, M., Masoudnia, H., Shahramnia, A., & Hatami, A. (2017). The role of local governments in the political development process: A case study of Iran. *World Politics*, 6(1). doi: [10.22124/wp.2017.2391](https://doi.org/10.22124/wp.2017.2391)
2. Amirabadi, M., & Amini, S. J. (2023). Developing strategies to optimize local governance in the Islamic Republic of Iran. *Transcendent Governance Quarterly*, 4(15). doi: [20.1001.1.28212614.1403.4.3.1.4](https://doi.org/20.1001.1.28212614.1403.4.3.1.4)
3. Asadi Ojaq, N., & Hamidpour Razian, R. (2022). Feasibility study of the legal capacity of Islamic councils in implementing local governance. *Transcendent Governance Quarterly*, 3(10).
4. Amini, A., & Yari, A. (2021). Contexts and obstacles to the realization of civil society in the Islamic Republic of Iran. *Iranian Journal of Political Sociology*, 4(4).
5. Ali Moradi, Z. (2018). Designing a local self-governance evaluation model at the provincial level in the Islamic Republic of Iran. *Public Administration Quarterly*, 10(4). doi: [10.22059/jipa.2019.261243.2303](https://doi.org/10.22059/jipa.2019.261243.2303)
6. Faraji, S. J.-D., Amini, S. J., Jafari Nozar, M., & Arash, M. (2020). The future of internationalization of Iranian metropolises based on the competitiveness of local governments in the Islamic Republic of Iran. *Rahbord Quarterly*, 29(95).
7. Hamidi, F., Amini, A. A., & Kehrazeh, Y. (2022). Explaining strategies for expanding civil society in Iran. *Iranian Journal of Political Sociology*, 5(11).
8. Khademi-Kouhi, M., Zolfaghari, S. M., Biglari, A., & Khademi-Kouhi, R. (2022). Empowering the governmental arm in transcendent governance from the perspective of decentralization and provincial governance development. *Transcendent Governance Quarterly*, 3(10) doi: [20.1001.1.28212614.1401.3.2.4.4](https://doi.org/20.1001.1.28212614.1401.3.2.4.4)
9. Koosheshtabar, M., Mirghadri, S. A., & Soleimani, M. (2024). Exploring the scope of local governance with regard to entrepreneurial development. *Transcendent Governance Quarterly*, 5(17).

10. Koozegar, L., & Rezaei, M. (2020). Development approach: Decentralization from national to local governance. *Sustainable Geographic Environment*, 2(3).[doi: 10.52547/sdge.2.3.149](https://doi.org/10.52547/sdge.2.3.149)
11. Rezabeigi, R. (2023). Retrieved from: Hamshahri Newspaper.
12. Roosta, M., & Sarvar, R. (2014). Principles and fundamentals of empowering target areas for urban renewal and improvement programs (informal settlements and worn-out textures). *Islamic Azad University, Shahr-e Rey*.
13. Shirali, E. (2021). Conceptualizing the popularization of governance. *Transcendent Governance*, 8.
14. Vaezi, S. K., & Vatandoost, A. (2023). Identifying and selecting public issues to improve developmental decisions of local managers: A case study of deprived areas in Isfahan Province. *Rural-Urban Local Development*, 15(2).[doi: 10.22059/jrd.2023.361546.668800](https://doi.org/10.22059/jrd.2023.361546.668800)

استناد به این مقاله: رجائی، زهرا، شریفی، محمدرضا و سعیدی، محمدرضا. (۱۴۰۴). مضامین توانمندسازی جامعه مدنی در پرتو سیاست‌های حکمرانی محلی. *مطالعات مدیریت خدمات عمومی*، ۳ (۸)، ۲۰۹-۲۵۴.

doi: 10.22054/spsa.2026.90144.1094

Studies in Public Service Administration is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License.